

JAARVERSLAG ACN 2021

TUSSENRUIMTE:
De ideale woning
Meet me on the rooftop!
De staat van de straat
Bij eb is je eiland groter
De rechtvaardige stad
Expeditie Overbetuwe
Gevonden Ruimte
ACN college
Dag van de Architectuur
Hoog // Diep
ACN verkent
Bouwkamer Nijmegen

Jaarverslag ACN 2021
Architectuurcentrum Nijmegen

Jaarprogramma 2021

Illustratie | Smoove Business

KORTE TERUGBLIK

Ons jaarprogramma 2021 richtte zich op kansen in de tussenruimte. We grepen de lessen die we konden leren van de coronacrisis aan om de ruimtelijke kwaliteit en het gebruik van de stad toekomstbestendiger in te richten. Welke waardevolle inzichten heeft de crisis ons opgeleverd? En waar raken ze aan de onderliggende transitie in de tussenruimte?

TUSSENRUIMTE

We openden het jaarprogramma midden in de lockdown met de livestream **De ideale woning**. In samenwerking met Arthouse LUX zochten we naar lockdownoplossingen voor de eigen woningplattegrond. Architect Olaf Gipser (Olaf Gipser Architects) liet zien wat 'open bouwen' betekent: een methode waarbij muren en installaties kunnen worden verplaatst en aangepast. Golden vóór de pandemie lofts en fluïde ruimtes als ideaal, inmiddels zoeken we flexibiliteit juist door meer te compartimentaliseren om thuiswerken beter mogelijk te maken, aldus Gipser. Het toevoegen van meerwaarde voor de gemeenschap door het ontwerpen van collectieve ruimte past wel in een langdurige trend: het bouwen van hoogwaardige woonomgevingen met minder privéruimte en meer gedeelde faciliteiten, biedt bewoners meer mogelijkheden tot onderling contact. Nijmegenaren stuurden foto's in van hun eigen thuiswerkplek, waarvan Gipser de meest bijzondere van feedback voorzag. Directeur van Architectuurcentrum Nijmegen Pepijn Sluiter leidde het jaarprogramma in en dansgezelschap 2Deform verbeeldde op pulserende beats hoe de ruimte tussen ons in onder druk staat van verandering (300 weergaven).

Begin maart keken we samen met JOKAN (Jong Onroerend Goed Knooppunt Arnhem Nijmegen) in **Meet me on the rooftop!** naar kleine ontmoetingsruimtes en collectieve niet-commerciële werkruimtes dichtbij huis. Bart Mispelblom Beyer, architect en medeoprichter van TANGRAM architecten, stelde dat werken vlakbij huis veel interessanter is dan werken vanuit huis. Maar dat vraagt wel om de juiste voorzieningen. Hij toonde met geslaagde voorbeelden aan hoe het afstaan van één vierkante meter woonruimte bij grotere woningbouwopgaven, collectieve werkruimtes en een kinderopvang mogelijk maakt. Architect Edward Schuurmans (KCAP) vertelde hoe hun plan voor 570 woningen in De Waalhoven in

Nijmegen samenwerken en ontmoeten stimuleert. In dit voor Nijmegen nog ongebruikelijke plan mogen bewoners zelf verandering aanbrengen aan paden en volkstuinen, bijvoorbeeld door zelf een fruitgaard aan te leggen. In het gesprek sloten woongroepbewoner Arne Broekhoven en makelaar Janneke Wenting aan om verder te praten over de transitie naar meer collectieve woonruimtes en de rol van ontwikkelaars en adviseurs. Broekhoven vertelde dat zijn woongemeenschap door de collectieve opzet verrassend coronaproof bleek: weinig gebruikte ruimtes transformeerden tot extra werkruimtes en het gastenverblijf werd een quarantaineverblijf. Makelaar Wenting benadrukte dat het ook de taak van de ontwikkelaars en adviseurs is om woningzoekenden mee te nemen in nieuwe collectieve concepten (231 weergaven).

Van de eigen woning en collectieve ruimtes, richtten we de blik verder naar buiten in de livestream **De staat van de straat**. Met planoloog Marco te Brömmelstroet en architect Walter Dresscher bogen we ons over de leefbaarheid van onze straten. Waar de lockdown leidde tot minder verkeer en tot een herovering van de eigen straat met picknicktafels en opblaasbare zwembaden, legt de auto buiten de pandemie een zware privéclaim op onze publieke ruimte. Te Brömmelstroet liet zien hoe de straat door een eenzijdige verkeerskundige blik een vraagstuk van efficiëntie en doorstroming is geworden in plaats van een ruimte die recht doet aan alle gebruikers. Dresscher presenteerde zijn concept 'Vrijstraat', waarin hij met een slimme manier van autodelen 'geparkeerd blik' plaats liet maken voor waardevolle publieke ruimtes. Nijmegenaren Silke Spierings en Jan van Dooren pitchten lokale initiatieven voor autodelen en riepen Nijmegenaren op zich aan te sluiten. Nijmeegse straatmuzikanten zorgden voor een intieme muzikale omlijsting (222 weergaven).

Het Stationsgebied, de meest publieke entree van Nijmegen, wordt de komende jaren grondig verbouwd.

KORTE TERUGBLIK

Lukt het Nijmegen om een bewust ontworpen inclusieve publieke ruimte aan de stad toe te voegen? Tijdens de **Dag van de Architectuur** vroegen we aan inwoners, forenzen en thuislozen hoe Nijmegen van het station een betere en uitnodigendere plek kan maken. Onder begeleiding van theatermaker Lotte van den Berg (Building Conversation) gingen doelgerichte bezoekers en toevallige passanten met elkaar in gesprek om hun ervaringen en verwachtingen te delen. De gesprekken werden gevoerd rond een vlak van drie bij drie meter. Aan de hand van verplaatsbare objecten die steeds een gevoel of idee symboliseerden, maakten deelnemers spelenderwijs contact en verbeeldde ze wat zij belangrijk vonden. Deelnemers zetten hun gedachten op papier, we vatten de dag samen in een videoreportage en Building Conversation schreef hun bevindingen op in dichtvorm. De resultaten namen we mee als input tijdens het vervolg van deze dag: het programma De rechtvaardige stad in oktober (35 live deelnemers, 454 weergaven website).

Bouwen of niet bouwen: dat is al maanden de vraag die boven het Stadseiland in de Waal hangt. Architectuurcentrum Nijmegen en literatuurorganisatie De Nieuwe Oost | Wintertuin nodigden illustrator Emma Ringelding en schrijver Corinne Heyrman uit om het eiland zelf een stem te geven. Voor hun artistieke onderzoek onder de titel **Bij eb is je eiland groter** (naar de gelijknamige bundel van K. Michel), nodigden ze Nijmegenaren uit om mee te doen en eigen ervaringen en verhalen over het stadseiland aan te dragen. Heyrman en Ringelding verbleven op het eiland en aan wal en ontwierpen tien billboards die in september op het eiland stonden. Eind september volgde een expeditie met de makers en droegen de winnaars van onze schrijfwedstrijd hun werk voor over de identiteit van het eiland (25 deelnemers voordracht, 678 weergaven website).

In juli lanceerden we samen met Go Short, organisator van het International Short Film Festival Nijmegen, de filmwandeling **De veerkracht van West**. Tijdens de filmwandeling, zelfstandig te lopen via je smartphone, luister je naar hoe bewoners, ondernemers en ontwerpers de transformatie van voormalig industrie- en havengebied naar een hoogstedelijk woon- en werkgebied ervaren. Inclusief interviews met bewoner Eric Mol, architectuurhistoricus Michiel Kruidenier en architect Iggie Dekkers (Eek en Dekkers)

over de ontwikkeling van het NYMA-terrein. GoShort selecteerde vier korte films en artiest Frank Boeijen componeerde speciaal voor deze filmwandeling de achtergrondmuziek. We eindigden gezamenlijk bij Strandbar Stek met een leuke mix van mensen uit 'de ruimte' en mensen van 'het beeld' (80 deelnemers lancering, 430 keer beluisterd).

In een uitverkocht LUX gingen sociaal geograaf Arnoud Lagendijk van de Radboud Universiteit, architect Arna Mačkić (Studio L A) en spoorbouwmeester Eric Luiten in gesprek over **De rechtvaardige stad**. Wat is ervoor nodig om een stad open en inclusief te maken? Hoe dragen architectuur en stadsinrichting bij aan gelijkheid en betrokkenheid? Deze vragen werden uiteindelijk toegepast op de concrete situatie van het Nijmeegse stationsgebied. De discussie liet zien hoe belangrijk een debat of gesprek met de stad is en ook dat er werk aan de winkel is om de dubbele boodschap – 'wacht maar af, het wordt prachtig' versus 'er kan nog van alles gebeuren, we staan aan het begin van een participatietraject' – om te buigen naar een breed gedragen, eenduidige en inclusieve ontwikkeling voor het toekomstige stationsgebied. De tijd zal leren of het nieuwe stationsgebied de stad uiteindelijk volledig zal weten te verbinden (80 bezoekers, 65 kijkers (eenmalige livestream)).

In het najaar gingen we samen met CASA Arnhem op **Expeditie Overbetuwe** in het grootschalige tussengebied tussen Arnhem en Nijmegen. Voorbij de gemeentegrenzen van de eigen stad wandelden we met vier experts door het gedeelde buitengebied tussen Waal en Rijn, Dodewaard en Doornenburg en het voormalig Ambt van Over-Betuwe. Voor de meeste Arnhemmers en Nijmegenaren is dit onbekend terrein, terwijl beide steden steeds meer leunen op dit gebied, voor bewoning, recreatie, energie en logistiek, met alle gevolgen van dien. In een alternatieve vierdaagse gingen zelfbenoemd ontdekkingsreiziger Hans Jungerius, architect en docent voedseltransitie aan ArteZ Txell Blanco, architectuurhistorica Mieke Dings en landschapsarchitect Marc Nolden op ontdekkingstocht om deze 'blinde vlek' te verkennen. Podcastmakers Jozien Wijkhuijs en Corinne Heyrman ontsloten de vier expedities als audio-tour voor een breder publiek (28 deelnemers expedities, 550 keer beluisterd).

In december sloten we het jaarthema Tussenruimte af met **Gevonden Ruimte**. In samenwerking met gemeente Nijmegen, bouwer/ontwikkelaar Van Wijnen en architect Sjoerd Raaijmakers (De Loods Architecten) bracht ACN dertien bijzondere plekken in beeld in de categorieën Buurtverbinder, Woonkans, Tussentijds gebruik of Onbestemde ruimte. Deze gevonden ruimtes liggen door de stad verspreid – vaak in de luwte, soms ook prominent aanwezig. Om ideeën aan te jagen en mensen te inspireren zelf de regie te nemen over de schaarse ruimte die er in de stad nog is, presenteerden we aanvullend vijf video's: drie inspirerende bottom-upprojecten van Nijmeegse initiatiefnemers, een pleidooi van dichter Merel van Slobbe om plekken juist onbestemd te laten en reflectie op het zien van kansen in de tussenruimte door ruimtelijk strateeg Eva de Klerk (385 weergaven).

ACN college bood een podium aan hedendaagse interdisciplinair werkende architecten en kunstenaars met een persoonlijke missie, die vaak opereren op het snijvlak van autonome kunst, filosofie, stedenbouw en architectuur. Met filosoof en kunstenaar Ronald Rietveld (RAAAF), Anne Geenen en David Schmidt van het Amsterdamse bureau Site Practice, Floris de Bruyn van GAFPA architecten (BE), Job Floris (MONADNOCK) en Studio Anne Delsing (38 deelnemers, 1.157 weergaven totaal).

Het afgelopen jaar boog de stadsredactie **Hoog // Diep** zich over uiteenlopende thema's. Redacteur Mieke Dings dook in de stedenbouwkundige mislukkingen van Nijmegen, droeg bij aan de discussie over stadseiland Veur-Lent met een vergelijkend onderzoek naar andere stadseilanden en publiceerde in november een artikel over de stapeling van opgaven in de regio. Redacteur Fabian de Bont schreef over Nijmegenaren met tegendraadse ruimtelijke ideeën en dook in oktober in de ontwikkeling van het Vlaams Kwartier. Redacteur Jozien Wijkhuijs wierp een kritische blik op het woningtekort in de stad en schreef tijdens de Maand van de Geschiedenis over hoe oud-werknemers van de NYMA-fabriek aankijken tegen herontwikkeling van hun voormalige fabriekspand. Redacteur en fotograaf Anne Hopman startte dit jaar de maandelijkse beeldcolumn 'Kiek' (3.300 weergaven totaal).

Resultaat

Het resultaat van ons jaarprogramma is een verzameling van podcasts, video's en teksten. Wat leerden we? Daar waar de lockdowns tijdens de coronacrisis zorgden voor een permanente shift naar (meer) thuiswerken en een nieuw programma voor de ruimte in en om het huis, is er door coronamoeheid en de wens de wooncrisis met lange halen op te lossen ook een verlangen naar 'het oude normaal' ontstaan. De lessen uit de pandemie leiden niet vanzelfsprekend tot radicaal andere architectuur, stedenbouw en de inrichting van de openbare ruimte. Tegelijkertijd wordt de tussenruimte in de stad steeds schaarser en onder druk van de woningbouwopgave waardevoller. Het blijft dus van belang om de noodzaak tot verandering te agenderen. Wil je meer weten? In het te verschijnen jaarverslag lees je uitgebreide samenvattingen en verwijzen we regelmatig naar onze website voor een livestreamregistratie of podcast.

ACN & LUX PRESENTEREN

De ideale woning

Illustratie | Smoove Business

9 februari

Je logeerbed inklappen om ruimte te maken voor je thuishkantoor of zoomen vanaf het aanrechtblad. De eisen die we stellen aan onze binnenruimte zijn sterk veranderd nu we massaal thuiswerken. Hoe transformeer je de eigen woningplattegrond tot je ideale thuiswerkwoning? Kunnen we Nijmeegse nieuwbouw zo ontwerpen dat het meebeweegt met nieuwe behoeftes? Met architect Olaf Gipser (Olaf Gipser Architects) bespraken ACN en LUX de manieren waarop woningen kunnen meebewegen met de wensen van deze tijd.

Stapelcrisis

Gipser trapte de avond af met het citaat 'never let a good crisis go to waste'. Na de financiële crisis hebben we met de huidige coronapandemie wederom te maken met een nieuwe crisis. De verschillende crises stapelen zich op en werken door. Dat brengt beperkingen, maar biedt ook kansen voor vernieuwing en transformatie. Een zoektocht naar 'vrijheden en het essentiële', aldus Gipser.

Het interieur van onze woning kunnen we vandaag de dag niet meer scheiden van de buitenwereld. Gipser deelde de opvatting dat de wereld één grote binnenruimte is geworden – één groot interieur – en dat kunnen we niet meer van elkaar scheiden. Het binnen heeft direct effect op het buiten. Neem bijvoorbeeld afval: we hadden ooit het idee dat iets dat we binnen in de prullenbak weggooien zomaar verdwijnt en geen effect heeft op de buitenwereld. Wat

'De coronacrisis heeft volgens Gipser duidelijk gemaakt dat we met anderen samenleven in een 'globaal' interieur.'

wij afval noemen, verdwijnt echter niet en de ecologische crisis maakt dat pijnlijk duidelijk. Afval is volgens Gipser een belangrijk aandachtspunt voor architecten, want de gebouwde omgeving verbruikt maar liefst 60 procent van alle materialen.

Drager en de mens

Het Open Bouwen Collectief, een initiatief van architect Marc Koehler, probeert met de open bouwenmethode de ecologische voetafdruk van het bouwen te beperken, maar stoelt ook op twee andere kerngedachten: bouwen moet aanpasbaar zijn op de buitenwereld en de woonconsument is ook participant. Die opvattingen gaan terug naar jaren 60, toen architect John Habraken het boek *De dragers en de mensen* schreef. Het basisprincipe van open bouwen is dat de draagconstructie een langere levensduur heeft dan andere elementen van het gebouw, zoals scheidingswanden, installaties en het interieur.

Gipser lichtte het principe achter open bouwen toe aan de hand van een aantal gerealiseerde projecten: *Stories* van zijn eigen bureau en *Top-up* van collega-architect Tom Frantzen. Frantzen voerde de flexibele binnenruimte door tot op het niveau van de installaties. Door gebruik te maken van een aparte vloer, bovenop de constructie, konden leidingen vanuit de kern vrij gelegd worden.

Hierdoor werd het volledige vloerplan vrij indeelbaar, van woonkamer tot badkamer. Om dit juridisch mogelijk te maken deelde Frantzen het vloeroppervlak op in een aantal juridische eenheden, waarvan de nieuwe bewoner er een aantal naar wens kon opkopen. Gipser laat hiermee zien dat open bouwen ook een juridisch thema is. Het past lang niet altijd naadloos in de manier waarop we kijken naar erfpacht, hypotheek en bestemmingsplannen.

Samenleven

De coronacrisis heeft volgens Gipser duidelijk gemaakt dat we met anderen samenleven in een 'globaal interieur'. Hij vertelde dat hij dit 'samenzijn' ziet als een belangrijk aandachtspunt voor de woning van de toekomst. Gipser vertelde dat hij werkt met zogenaamde bouwgroepen, waarin aspirant-bewoners vanaf het eerste uur meedenken over de voorwaarden en uitgangspunten van woningen. Dat gaat nog niet altijd even soepel, maar Gipser beargumenteert dat dit soort processen noodzakelijk zijn voor de overgang van woonconsument naar participant. In zijn ontwerp *Nieuw West* in Amsterdam, kwam de meerwaarde van het gezamenlijke tot uiting. De binnenruimte is bij dit project zo ontworpen dat er een overgang naar buiten is die bijdraagt aan het collectieve gebruik, zoals een moestuin voor 'urban farming'.

Maar samenleven betekent voor Gipser ook samenleven van mens en niet-mens. We moeten op weg naar een 'post-antropocentrische architectuur' waarin de architectonische ontwerpen niet alleen iets bijdragen voor de mens maar ook voor de niet-mensen. Met open bouwen kan daarop ingespeeld worden door ook een drager op te nemen voor de niet-mensen. Gipser liet een voorbeeld zien in zijn ontwerp *Stories*, dat een houten draagconstructie bevat die de habitat van mensen, dieren en planten op een gelijkwaardige manier naast elkaar plaatst.

Olaf Gipser (Olaf Gipser Architects)

Ingezonden thuiswerkoplossingen van Nijmegenaren

Thuiswerken in crisistijd

In gesprek met programmamakers Ilse Schaminee en Dave Willems ging Gipser verder in over de lessen uit de coronacrisis en besprak hij ingezonden thuiswerkoplossingen van Nijmegenaren. Gipser onderstreepte nog een keer hoe diep de huidige crisis gaat en wat deze voor ons betekent. Antwoorden zijn er nog niet, maar de vragen 'wat is een woning?' en 'wat is een werkplek?' staan bovenaan de agenda. De afgelopen jaren was de tendens om alles binnen dezelfde ruimte te organiseren, maar de vraag is of dat nog steeds de juiste manier is. Zeker nu we te maken hebben met thuiswerken en thuisonderwijs.

In de thuiswerkoplossingen van Nijmegenaren zag Gipser veel creativiteit en het bevestigde voor hem dat bewoners een duidelijk beeld hebben van wat ze wel én niet willen. Hij zag in de voorbeelden terugkomen dat het in ons vermogen ligt om iets te maken van ruimtes die in eerste instantie niet voor thuiswerken bedoeld zijn. Zo had iemand zijn tuinhuis getransformeerd tot een werkplek, die op een aangename manier in verbinding staat met de tuin. Creativiteit is iets wat we volgens Gipser in de pandemie allemaal beleven: dat de 'spelende mens' in ons naar boven komt en dat we ons met creativiteit onze omgeving toe-eigenen.

Thuiswerken vervaagt ook de grens tussen werk en privé. Op de vraag of je thuis je werk kunt vergeten, antwoordde Gipser dat het afhangt van de hoeveelheid ruimte die je hebt. 'Collectieve ruimte zou een oplossing zijn om ook in

de buurt, buiten de eigen woning, te kunnen werken,' zegt hij. Gipser ziet wel een transitie waarin de kracht van het delen erkent wordt. De jonge generatie hoeft niet alles zelf te hebben. Dit soort collectiviteit zorgt voor momenten van interactie met burens en omgeving en maakt ons tot meer dan een consument.

De crisis benutten

Die nieuwe vorm van verbondenheid zag Gipser ook in het samen ontwerpen. Burgers die meebouwen aan hun eigen woning krijgen een andere emotionele verbinding met hun stad. Een belemmering voor open bouwen is nu nog vaak het bestemmingsplan. Gipser vertelde dat het moeilijk is om af te wijken van wat daarin staat, terwijl open bouwen juist om een flexibelere benadering van gebruiksdoelen en eigendomsrechten vraagt. We moeten volgens Gipser daarom beter kijken naar waar een bestemmingsplan beperkend moet zijn en waar deze juist meer vrijheden moet geven. Op dat vlak is nog veel werk te verzetten. Het doel van open bouwen is om de levensduur van een gebouw aanzienlijk te verlengen, want een draagconstructie kan met gemak 150 tot 200 jaar meegaan. 'De professionals zijn er klaar voor,' sloot Gipser de avond af. 'Dus laten we ook de ontwikkeling op beleidsniveau verder doorzetten en de crisis verder benutten.'

ACN & JOKAN PRESENTEREN

Meet me on the rooftop!

9 maart

Balkons, trappenhuizen, voor- en binnentuinen maakten tijdens de coronacrisis 'kleine ontmoetingen' met burens en straatbewoners mogelijk. De pandemie onderstreepte het belang van dergelijke ontmoetingsruimtes. Daarom besteedde ACN, met architecten Bart Mispelblom Beyer en Edward Schuurmans, aandacht aan de collectieve ruimtes dicht bij huis. Worden deze ruimtes steeds belangrijker? Hoe geef je ze vorm?

Thuiswerken 2.0

Bart Mispelblom Beyer, architect en medeoprichter van TANGRAM architecten, ging in op de collectieve, niet-commerciële werkruimte vlakbij huis. Dit 'thuiswerken 2.0' heeft in potentie een grote impact op onze manier van leven. De manier waarop onze huizen en omgeving nu zijn ingericht voldoet niet. Het is volgens Mispelblom Beyer daarom niet vreemd dat we na een jaar helemaal klaar zijn met thuiswerken. Hoe kan thuiswerken dan wel werken? Dat vraagt volgens Mispelblom Beyer om een heel andere manier van ontwerpen. Futuuroloog Alvin Toffler kondigde in de jaren 80 al aan dat informatietechnologie zou gaan leiden tot een andere manier van werken en verplaatsen. Wijken zijn daar echter nog niet op ingericht, zeker als we kijken naar Vinex-wijken, een concept dat juist leidt tot meer reisbewegingen in plaats van minder.

Mispelblom Beyer stelde dat werken bij huis veel interessanter is dan werken vanuit huis, maar dat eerste vraagt wel om de juiste voorzieningen. Hij verwees naar een

In gesprek met Bart Mispelblom Beyer, Edward Schuurmans en Janneke Wenting

Bart Mispelblom Beyer (TANGRAM architecten)

project van zijn bureau in Amsterdam, IJburg Blok 29, waar het bureau de opdrachtgever zover kreeg om één vierkante meter per woning af te staan ten behoeve van collectieve werkruimtes en een kinderopvang. Bij een ander project in IJburg, Kavel 14, ontwierp TANGRAM architecten een collectieve binnentuin op het dak waar ook gewerkt kan worden. Mispelblom Beyer vertelde dat dit allemaal haalbaar is binnen normale koop- en huurprijzen, zolang het op een slimme manier uitspaart op de rest van het programma. Wat overblijft is het beheer, wat opgenomen kan worden in servicekosten. In bestaande buurten zou juist gebruik gemaakt kunnen worden van lege ruimtes in scholen of leegstaande sportgebouwen voor het creëren van dergelijke (buurt)voorzieningen.

Betekenisvolle leegte

Naast collectieve voorzieningen moeten we volgens Mispelblom Beyer ook goed kijken naar het ontwerpen van waardevolle openbare ruimte. Hij introduceert hier voor het begrip 'Ma', de betekenisvolle leegte. Volgens filosoof Lao Tse is zijn het niet de ramen en deuren die

'Bewoners mogen zelf verandering aanbrengen aan paden en volkstuinen die eigenlijk van de gemeente zijn.'

het huis vormen, maar de lege ruimte ertussenin. Als we dit doorvoeren naar de publieke ruimte zien we volgens Mispelblom Beyer hoe we onze 'stedelijke kamers' beter vorm kunnen geven zodat mensen elkaar kunnen treffen. Hij noemde Rotterdam als voorbeeld van een stad waar veel ruimte is, maar weinig 'ruimtelijkheid'. Om de openbare ruimte bij het project Rhapsody in Amsterdam-West meer betekenis te geven, ontwierp zijn bureau een kas op het binnenplein voor bijvoorbeeld kookworkshops. Bewust niet voor de bewoners zelf, maar voor de buurt. Waar omwonenden eerst bang waren voor vandalisme, hield de buurt de kas juist goed op orde omdat de plek voor hen betekenis heeft.

Collectief landschap

Architect Edward Schuurmans, architect en partner bij ontwerp bureau KCAP, vertelde hoe hun plan voor 570 woningen in De Waalhoven in Nijmegen samenwerken en ontmoeten stimuleert. Een van de uitgangspunten bij het ontwerp was de verhouding tot de weerbarstige rivier de Waal. Hoe ontwerp je daarmee, aangezien de andere kant van de dijk juist fijnmazig en kleinstedelijk wordt? Om dit te bereiken keerde KCAP het gesloten hof binnenstebuiten:

Edward Schuurmans (KCAP)

een collectief hof met zowel aan voor- als achterzijde tuinen. Op deze manier kan verbinding gemaakt worden tussen de dijk en het polderlandschap. De verschillende landschappen worden als 'kralenkettingen' aan elkaar geregen.

Met het ontwerp voor De Waalhoven introduceert KCAP een woonvorm die in Nijmegen nog niet gebruikelijk is: het toe-eigenen en inrichten van het collectieve landschap. Schuurmans vertelde dat dit concept tot veel vrijheid en verbondenheid kan leiden. Bewoners mogen zelf verandering aanbrengen aan paden en volkstuinten die eigenlijk van de gemeente zijn. Waalhoven is een landschappelijk plan, waarin bijna geen onderscheid tussen architectuur en landschap merkbaar is en waar bewoners worden aangemoedigd om zelf groentes te verbouwen of een fruitgaard aan te leggen.

Quarantaineverblijf

In het nagesprek schoven Arne Broekhoven, initiatiefnemer van de collectieve woongemeenschap Strowijk-lewan, en makelaar Janneke Wenting van Hans Janssen Garantie-makelaars aan. Broekhoven vertelde hoe collectiviteit vanaf de ontwerptafel het uitgangspunt was bij Strowijk-lewan. Individuele woonruimte werd zo compact mogelijk gehouden ten behoeve van de collectieve ruimtes. Dat resulteerde in collectieve gastenverblijven, werkruimtes en een wintertuin. Ook werd er een voedselcoöperatie opgezet en van alles gedeeld in Strowijk-lewan – van auto's tot gereedschap. Broekhoven vertelde dat de woongemeenschap door zijn collectieve opzet verrassend coronaproof bleek: ruimtes die weinig gebruikt werden, transformeerden tot extra werkruimtes en het gastenverblijf werd een quarantaineverblijf.

Mee-ontwerpen

Gespreksleider Pepijn Sluiter vroeg aan Wenting of de wensen van woningzoekenden veranderd zijn door de pandemie. Wenting antwoordde dat mensen vooral door het thuiswerken vaker zoeken naar woningen met een extra kamer. Mensen zijn er bewust van dat we straks niet meer vijf dagen naar kantoor gaan. Daardoor veranderen de eisen voor de locatie van een woning. Op het vlak van collectiviteit is er echter nog niet heel veel vraag vanuit woningzoekenden. Wenting vertelde dat veel mensen op woonconcepten zoals De Stelt, met een gedeelde boomgaard, afhaken, vaak ook uit angst voor het onbekende. Ze benadrukte dat het ook de taak van ontwikkelaars en adviseurs is om woningzoekenden mee te nemen in dergelijke nieuwe concepten, iets wat nog niet heel veel gebeurt. Het zou niet alleen een kwestie moeten zijn van wat de markt wil, maar ook een kwestie van zelf de markt sturen.

Mispelblom Beyer onderstreepte deze gedachte. Daarnaast moeten we mensen mee laten denken over hoe ze graag willen wonen, want we hebben zes miljoen dezelfde woningen neergezet. Hij noemde Strowijk-lewan een prachtig initiatief, maar het is helaas nog de uitzondering. Van belang is wel om een ontwikkelaar te vinden die open staat voor het toelaten van bewoners in het denkproces. Het is dan wel belangrijk om duidelijk in te kaderen waar mensen wel en niet over mee mogen denken. Als we dat goed uitdenken, winnen we juist tijd, in tegenstelling tot wat vaak wordt gedacht.

Janneke Wenting
(Hans Janssen
Garantiemakelaars)

ACN & LUX PRESENTEREN

De staat van de straat

30 maart

Hoe is het zo gekomen dat de auto een privé-claim legt op de straat? De auto dwingt veel ruimte af in het straatbeeld. Gevolg: fietsers en voetgangers staan vaak op de tweede plaats en plekken voor groen, verblijf of om te spelen zijn schaars. Kunnen we terrein terugwinnen op de auto? ACN en LUX bespraken met planoloog Marco te Brömmelstroet en Walter Dresscher 'de staat van de straat'. Nijmegenaren Silke Spierings en Jan van Dooren pitchten hun projecten voor deelmobiliteit.

Spreken over de straat

Marco te Brömmelstroet boog zich over de vraag hoe het kan dat de auto het straatbeeld is gaan domineren. Dat heeft volgens hem alles te maken met taal: de manier waarop we hebben leren spreken over de straat. Want taal is geen spiegel van de werkelijkheid, betoogde Te Brömmelstroet, maar bepaalt in sterke mate de manier waarop we de werkelijkheid vormgeven. Dus ook de openbare ruimte en de rol die we vinden dat de auto daarin moet krijgen. Hij illustreerde dit aan de hand van voorbeeld uit zijn eigen wijk, Enka in Ede. In een oud kantinegebouw moest daar een school gevestigd worden, maar in de oorspronkelijke plannen kregen de kinderen slechts drie vierkante meter buitenruimte per kind, één vierkante meter minder dan een vrije uitloopkip. De reden: de ruimte was nodig voor parkeerplaatsen. Te Brömmelstroet vertelde dat we ons moeten afvragen hoe dit soort normen tot stand komen en welke rol de taal daarin speelt.

Te Brömmelstroet liet een afbeelding zien van een 'oerstraat' in New York. Deze was van iedereen en tegelijkertijd van niemand – het was letterlijk een tussenruimte. Dit dynamische evenwicht bestond tot 1920 toen de auto

werd geïntroduceerd. De manier waarop we onze straat gebruiken, veranderde. Slechts tien jaar later werd de verkeerskunde geboren en veranderde de taal over de straat. De efficiëntie, controle en de vrijheid van de individuele automobilist kwam centraal te staan. De tijd die we kwijt zijn om van A naar B te komen, moet in het verkeerskundige model zoveel mogelijk beperkt worden. Hij vertelde dat onze straten hierdoor zijn verworpen tot een vraagstuk van efficiëntie en doorstroom in plaats van een vraagstuk over rechtvaardigheid.

De juiste vraag stellen

Als we echt andere straten willen dan moeten we nadenken over waar onze ideeën over 'de straat' vandaan komen. Te Brömmelstroet vertelde dat we daarbij moeten uitkijken om niet met oplossingen te komen die leiden tot hetzelfde systeem met dezelfde systeemfouten. We moeten ons afvragen of doorstroom wel leidend moet zijn. Als we dat niet doen, dan komen we bijvoorbeeld tot oplossingen waarbij de fiets dominant zou kunnen zijn. Te Brömmelstroet kwam terug op het voorbeeld van de school in Enka. Door de vraag te stellen 'wat doet de auto in de leefomgeving van het kind?' kwamen ze tot een ontwerp voor het schoolplein met twee keer zoveel speelruimte voor de kinderen en werden de ouders verzocht hun kind niet meer met de auto naar school te brengen.

'In de oorspronkelijke plannen kregen de kinderen slechts drie vierkante meter buitenruimte per kind, één vierkante meter minder dan een vrije uitloopkip.'

Illustratie | Drip for Drip

‘We zijn mobiliteitsverslaafden,’ trapte Dresscher zijn lezing af. Hij illustreerde deze verslaving aan de hand van de Champs-Élysées. ‘Champs’ betekent eigenlijk ‘veld’, maar deze bekende Parijse straat is anno nu een tienbaansweg. ‘We zijn mobiliteitsconsumenten geworden,’ vertelde Dresscher, en de commercie speelt daar op een slimme manier in door ons opties voor te houden waarmee we nog gemakkelijker en sneller op locaties kunnen komen. De straat is daarmee verworden tot een marktplaats voor mobiliteit.

Vrijstraat

Naast consument zijn we ook bewoners. Dresscher liet aan de hand van een animatie van zijn concept ‘De Vrijstraat’ zien hoe het straatbeeld verandert als 20 procent van de bewoners een auto deelt, een percentage gebaseerd op een enquête van het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM). Daarin gaf twintig procent van de ondervraagden aan dat als er een goed alternatief zou zijn voor een privé-auto, ze daar graag gebruik van zouden maken.

De eerste pogingen om een Vrijstraat te realiseren monde op niets uit, volgens Dresscher omdat het alternatief

waarschijnlijk nog niet goed genoeg was. Hij dacht daarom verder en realiseerde zich dat er niet alleen minder privéauto’s moesten komen, maar ook minder grote auto’s. We moeten meer lopen, fietsen en dat lokaal organiseren. Maar wie heeft daar belang bij? Dat zijn volgens Dresscher niet de bedrijven en organisaties die op beleidsniveau invloed hebben, maar dat zijn wij. Daarvoor moeten gemeenschappen worden opgezet, lokaal en bottom-up, die de straat weer in de hand willen nemen.

Autodelen in Nijmegen

Na een kort optreden door twee Nijmeegse straatmuzikanten was het de beurt aan Nijmegenaren Jan van Dooren en Silke Spierings om hun initiatieven voor een meer leefbare straat te presenteren. Van Dooren vertelde hoe hij samen met zijn straat, de Hindestraat, twee auto’s deelt via een project van Natuur & Milieu. Hij stoorde zich aan de geparkeerde auto’s op straat en zag het project als een kans om daar iets aan te doen. Van Dooren vertelde hoe het delen met de buurt leidt tot sociale verbinding en collectieve verantwoordelijkheid. Maar ook tot bewustwording: waarom heb ik eigenlijk zelf een auto nodig?

‘Onze straten zijn hierdoor geworden tot een vraagstuk van efficiëntie en doorstroom in plaats van een vraagstuk over rechtvaardigheid.’

Silke Spierings vertelde hoe ze via het DEEL-concept een coöperatie voor autodelen wil opzetten in de Bronsgeeststraat. Anders dan veel andere concepten zit er geen partij tussen: de bewoners leasen de auto's en zijn gezamenlijk verantwoordelijk. Spierings vertelde hoe het opzetten van een DEEL-coöperatie van meerwaarde is voor de buurt. Je leert je burens beter kennen en creëert een gevoel van gezamenlijkheid. Ze vertelde hoe de buurt met de vrijgekomen ruimte door het autodelen mooie dingen kan doen.

In gesprek met Marco te Brömmelstroet en Walter Dresscher

Rol van de taal

Te Brömmelstroet vertelde dat we ons bewust moeten zijn van de woorden die we gebruiken als we spreken over de straat. Zo wordt vaak gesproken over het ‘opofferen’ van parkeerplekken ten behoeve van leefbaarheid. Maar wat hebben we eigenlijk opgeofferd? Is dat niet juist de plek van een kind om te spelen? We zien de straat als onveilig, waardoor ouders hun kinderen naar school brengen, wat weer leidt tot meer verkeer. Dresscher vertelde hoe de commercie een rol speelt in het claimen van woorden die we associëren met de auto. In autocommercials wordt vrijheid gelinkt aan de auto en een organisatie als Greenwheels gebruikt het woord ‘delen’, terwijl er geen sprake is van écht delen.

Of de tijd anders is geworden, nu we tijdelijk thuiswerken, trokken de twee sprekers in twijfel. Er wordt meer over het nut van de eigen auto gesproken, ervaaude Dresscher, maar hij voegde daaraan toe dat we ook gemakkelijk blijven hangen in patronen. Te Brömmelstroet rekent voor de echte verandering op dit soort bewegingen van onderop. Hij rekent in ieder geval niet op de politiek.

Walter Dresscher presenteert De Vrijstraat

**ACN & DE NIEUWE OOST |
WINTERTUIN PRESENTEREN**

**BIJ EB
IS JE EILAND
GROTER**

Illustratie | Smooove Business

Bij eb is je eiland groter

26 september

Het stadseiland is Nijmeegs recreatiepark om de hoek. Gemeente Nijmegen werkt aan de ontwikkeling van woningbouw om deze sleutelplek tussen Nijmegen-Noord en de rest van de stad. De waarde van het stadseiland staat daarmee hoog op de Nijmeegse agenda. Samen met literatuurorganisatie De Nieuwe Oost | Wintertuin nodigden we illustrator Emma Ringelding en schrijver Corinne Heyrman uit om drie dagen – van 13 tot en met 15 juni – op het eiland en aan wal te verblijven voor een artistiek onderzoek, met als doel om het eiland zelf een stem te geven.

Onderzoek naar het stadseiland

Voor hun onderzoek – onder de titel Bij eb is je eiland groter (naar de gelijknamige bundel van K. Michel) – nodigden ze Nijmegenaren uit om hun eigen ervaringen en verhalen over het stadseiland aan te dragen. Aan de hand van de opgehaalde teksten, tekeningen, verhalen, gedichten en interviews maakten Ringelding en Heyrman tien billboards met beeld en tekst, die in september op het eiland tentoongesteld werden. Zo voedden Ringelding en Heyrman de opgave voor de ontwikkeling van het stadseiland met poëtische gedachten, artistieke data en meer gevoel voor het karakter van deze unieke plek. De oogst bood waardevolle inzichten, zowel aan Nijmegenaren als aan de toekomstige ontwikkelaar die de visie voor het gebied gaat uitwerken tot een concreet plan.

In gesprek op locatie

De tentoonstelling werd op 26 september afgesloten met een publieke presentatie. Laurens van de Linde

Een van de tien billboards gemaakt door Emma Ringelding en Corinne Heyrman

Illustrator Emma Ringelding

Schrijver Corinne Heyrman

interviewde Corinne Heyrman en Emma Ringelding over de totstandkoming van hun werk, de zoektocht naar de stem van het eiland en hun ervaringen met bewoners en bezoekers tijdens hun residentie. Aansluitend spraken we met het aanwezige publiek over de waarde van onze actie. Die werd gewaardeerd om zijn artistieke en onafhankelijke karakter. Door fysiek aanwezig te zijn op het eiland, verplaatsten we de discussie van de krant naar de plek waar het om ging, merkte een deelnemer op. De grote vraag bleef wat de status van de door de gemeente georganiseerde Stadspeiling over niet of wel bouwen (en in welke dichtheid) wordt op Veur-Lent. Zie je de peiling als bindend advies, dan verlies je als gemeente de regie. Leg je het naast je neer, dan versterkt dit het idee van schijnparticipatie. We zijn dus nog niet uitgepraat.

Ook werd tijdens de publieke presentatie de winnaar van onze schrijfwedstrijd bekend gemaakt door Emma Ringelding. Ze verkoos Inge de Vries tot winnaar. Inge won een billboard naar keuze en droeg tijdens het programma haar winnende gedicht voor:

*Met stalen vertakkingen, aorta en aders
houdt de stad dit kruispunt van herinneringen vast
Als het eiland ons ooit zou willen loslaten,
zich zou kunnen loswrikken,
zouden we haar achterna duiken
zelfs als de stroming sterk zou zijn
op zoek naar een overlevend korreltje zand,
op zoek naar oud bloed*

Extra tentoonstelling

Na afloop van het project gingen de billboards tijdelijk naar een groep bewoners van het stadseiland Veur-Lent en de Hoge Bongerd, die die de borden op hun eigen terrein tot eind januari 2022 voor een breed publiek tentoonstelden. De resultaten van deze samenwerking met De Nieuwe Oost | Wintertuin waren daarnaast te volgen via de sociale mediakanalen van ACN en Wintertuin en digitaal literair platform notulenvanhetonzichtbare.nl.

ACN & RADBOUD REFLECTS PRESENTEREN

De rechtvaardige stad

25 oktober

In een uitverkocht LUX gingen sociaal geograaf Arnoud Lagendijk van de Radboud Universiteit, architect Arna Mačkić (Studio LA) en Spoorbouwmeester Eric Luiten in gesprek over de stad. Wat is nodig om een stad open en inclusief te maken? Hoe dragen architectuur en de inrichting van een stad bij aan gelijkheid en betrokkenheid? Deze vragen werden toegepast op de concrete situatie van het Nijmeegse stationsgebied.

Dialogoog

Sociaal geograaf Arnoud Lagendijk sprak over de verschillende betekenislagen van de publieke ruimte. Hij vergeleek arbeiderswijken Byker Wall met Meadow Well in Newcastle Upon Tyne. Door het verdwijnen van de stadsindustrie ontstonden in deze twee wijken grote armoede en uitzichtloosheid. In Byker Wall werd een nieuwe publieke ruimte gecreëerd met volkshuisvesting en voorzieningen als resultaat van een uitvoerige dialoog tussen bewoners, gemeente en architecten. In de andere wijk, Meadow Well, is die dialoog niet gelukt. De wijk verloederde en werd gezien als een gebied vol van 'piles of pringles and crack.' Lagendijk haalde politiek geograaf Doreen Massey aan. Zij schreef over de geografie van (on)verantwoordelijkheid, waarbij besluiten van kapitaalbezitters en overheid voor de stad ingrijpend kunnen zijn. Een stad maakt namelijk onderdeel uit van een complex netwerk: 'We kunnen alleen een rechtvaardige stad maken als we kijken naar het netwerk daaromheen.'

In de stad is onrechtvaardigheid en ongelijkheid, maar ook binding: alle bevolkingslagen komen samen op het

strand, in het centrum en bij de voetbalclub – de metro wordt gebruikt door iedereen. Aan socioloog en filosoof Henri Lefebvre ontleent Lagendijk drie aspecten van de sociale ruimte: de geconcipeerde, gekende en beleefde ruimte. De geconcipeerde ruimte is hoe we de stad zien. Denk aan volkshuisvesting en voorzieningen, maar ook hoe we samen een stad vormen. De gekende ruimte gaat over hoe we dat in de praktijk brengen: de stad gezien vanuit het dagelijks leven van haar bewoners. Beleefde ruimte – tenslotte – is hoe de stad wordt gevoeld. Om hier achter te komen moeten we in gesprek met bewoners: hoe ervaren bewoners de stad op het gebied van rechtvaardigheid? Dit komt neer op een dialoog: 'We moeten een gedeeld afwegingskader creëren dat individuele belangen overstijgt.'

In gesprek met Arna Mačkić, Eric Luiten en Arnoud Lagendijk

Illustratie | Smoove Business

‘We kunnen alleen een rechtvaardige stad maken als we kijken naar het netwerk daaromheen.’

Het doet denken aan een brug in Mačkićs thuisstad, Mostar in Bosnië-Herzegovina, waar islamitische en katholieke bevolkingsgroepen gescheiden leven. De beroemde Oude Brug is symbolisch voor de identiteit van de gehele stad die de gesegregerde delen verbindt. Van deze brug duiken is een aloude traditie. Mačkić maakte een fictief ontwerp van een monumentale trap in de stad, waaraan kinderen van alle achtergronden duiklessen gegeven kunnen worden. Trede voor trede kunnen burgers hier gezamenlijk leren duiken. Mačkić: ‘Ik geloof dat je iets beeldends op tafel moet leggen om de discussie en de verbeelding te prikkelen.’

De afbrokkelende stad

De tweede spreker, architect Arna Mačkić, was niet fysiek aanwezig, maar sprak via Skype. Mačkić is onderdeel van het vijf jaar geleden opgerichte Studio LA, dat kijkt naar wat speelt in de maatschappij en wat architectuur daaraan kan bijdragen. Ze liet aan de hand van diverse projecten zien hoe architectuur hiervoor kan worden ingezet. Het eerste project was ‘City to Dust’, te zien tijdens de Architectuurbiënnale in Venetië. Het massatoerisme verwoest daar de schoonheid van de stad, maar de vele protesten van inwoners tegen deze ontwikkeling boekten recentelijk succes. LA droeg hieraan bij met een installatie die de afbrokking van de stad zichtbaar maakt: een grote kaart van Venetië in tegelpatroon, waarbij de tegels breken als de bezoeker erover loopt. De geschrokken reacties van bezoekers waren veelzeggend.

Een ander project van Studio LA is het Zuiderplantsoen in Groningen. Waar voorheen de ringweg in de stad wijkten van elkaar scheidde, bouwt Studio LA nu een tunnel met daarboven een park. Dit wordt een toegankelijke ontmoetingsplek. Nu al hebben bewoners toegang om het bouwproces te volgen. Belangrijk is hierbij de historische gelaagdheid: het oude wordt niet volledig vervangen door het nieuwe, maar wordt in het nieuwe verwerkt. Stukken van de oude snelweg worden hergebruikt. Zo is een deel van een viaduct omgebouwd tot een uitkijktoren, genaamd het ‘Geheugenbalkon’. Verleden, heden en toekomst blijven zo met elkaar verbonden.

Het stationsgebied

Aansluitend reflecteerden we met Eric Luiten, hoogleraar Landschapsarchitectuur aan de TU Delft en Spoorbouwmeester voor de NS, op de lezingen in relatie tot de huidige herontwikkeling van het Nijmeegse stationsgebied. Na jaren van achterstallig onderhoud en tussenoplossingen wordt het gebied de komende jaren grondig verbouwd. Volgens Luiten wordt door de betrokken partijen (ProRail, NS, gemeente Nijmegen, stedenbouwkundigen en architecten) gewerkt aan een prachtig station. Participatie van bewoners en gebruikers is daarbij niet vanzelfsprekend. De opgave is omvangrijk, complex en vraagt om een hoge mate van expertise en een openhartige houding die bij een deel van het publiek felle reacties uitlokte. Juist bij een station is het volgens Luiten belangrijk om de dialoog te zoeken met fietsers, voetgangers, minder validen en slechtienden. Dat gebeurt nu nog onvoldoende.

De discussie liet zien hoe belangrijk een gesprek met de stad is, maar ook dat er werk aan de winkel is om de dubbele boodschap (‘wacht maar af, het wordt prachtig’, versus ‘er kan nog van alles gebeuren, dit is het begin van een participatietraject’) om te buigen naar een breed gedragen, eenduidige en inclusieve ontwikkeling het toekomstige stationsgebied. De tijd zal leren of het nieuwe stationsgebied de stad volledig zal weten te verbinden.

ACN & CASA PRESENTEREN

Expeditie Overbetuwe

Foto | William Moore

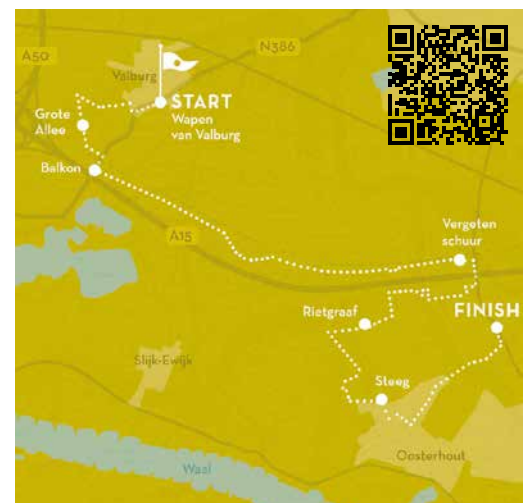
In het najaar gingen we samen met CASA Arnhem op Expeditie Overbetuwe in het groot-schalige tussengebied tussen Arnhem en Nijmegen. Voorbij de gemeentegrenzen van de eigen stad wandelden we met vier experts door het gedeelde buitengebied tussen Waal en Rijn, Dodewaard en Doornenburg en het voormalig Ambt van Over-Betuwe.

Voor de meeste Arnhemmers en Nijmegenaren is dit onbekend terrein, terwijl beide steden steeds meer leunen op dit gebied, voor bewoning, recreatie, energie en logistiek, met alle gevolgen van dien. In een alternatieve vierdaagse gingen zelfbenoemd ontdekkingsreiziger Hans Jungerius, architect en docent voedseltransitie aan ArtEZ Txell Blanco, architectuurhistorica Mieke Dings en landschapsarchitect Marc Nolden op ontdekkingstocht om deze 'blinde vlek' te verkennen. Podcastmakers Jozien Wijkhuijs en Corinne Heyrman ontsloten de vier expedities als audiotour voor een breder publiek.

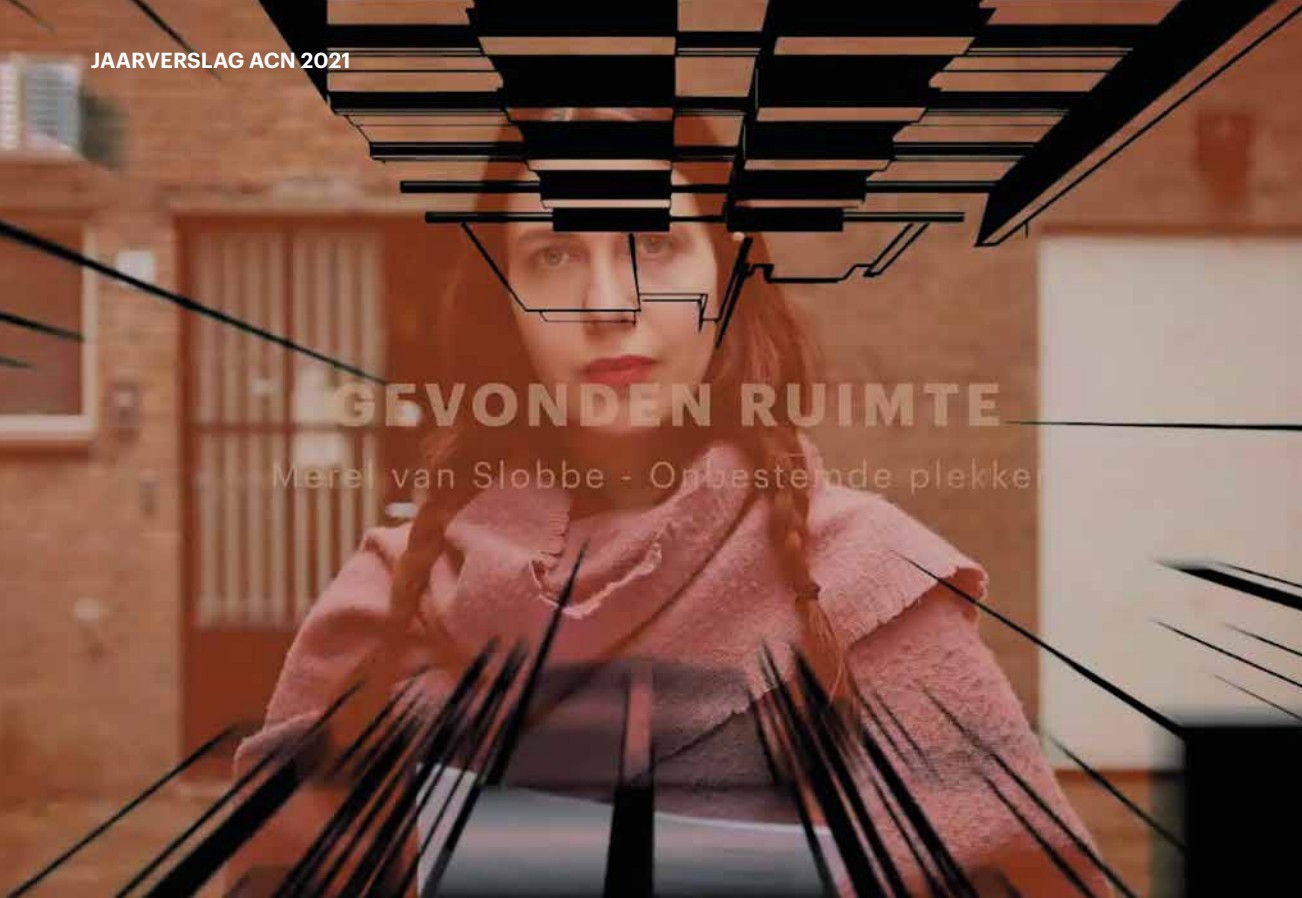
Voedsel, grenzen, water en dozen

In de eerste aflevering nam Txell Blanco ons mee op pad in een culinaire wandeling. Onderweg stopten de deelnemers bij verschillende organisaties die inzetten op duurzame voedselsystemen. We bespraken de betekenis van de voedseltransitie voor het landschap en de deelnemers leerden hoe het verbouwen van duurzaam voedsel in zijn werk gaat. In aflevering twee nam Hans Jungerius ons mee door het land van grenzen en geschiedenis. We stopten bij allerlei grenzen in het landschap, bekeken waar het gebied

nog sporen liet zien van conflict en trotseerden dapper de weersomstandigheden. Mieke Dings – sinds 2014 zelf wonende in Overbetuwe, in herenboerderij De Danenburg in Slijk-Ewijk – nam ons in aflevering drie mee in haar ervaring als bewoner, maar ook als nieuwkomer. Ze gidde ons door de geschiedenis van het gebied en vertelde over de relatie van de bewoners van Overbetuwe met de rivier én over de overheid met haar ruimteclaims op het gebied. We sloten onze vierdelige expeditie af met een wandeling onder leiding van Marc Nolden. Met hem liepen we langs de harde contrasten tussen de nieuwe 'dozen en lijnen' – de ingrijpende impact op de ruimte van distributiecentra, spoorlijnen en snelwegen – en het achterliggende cultuurlandschap. Daarvoor kozen we het veelzeggende gebied uit tussen snelweg A15 en spoorlijn Betuweroute, een gebied waar vanuit de blik van de landschapsarchitect veel mis is gegaan.

Routekaart van een van de expedities

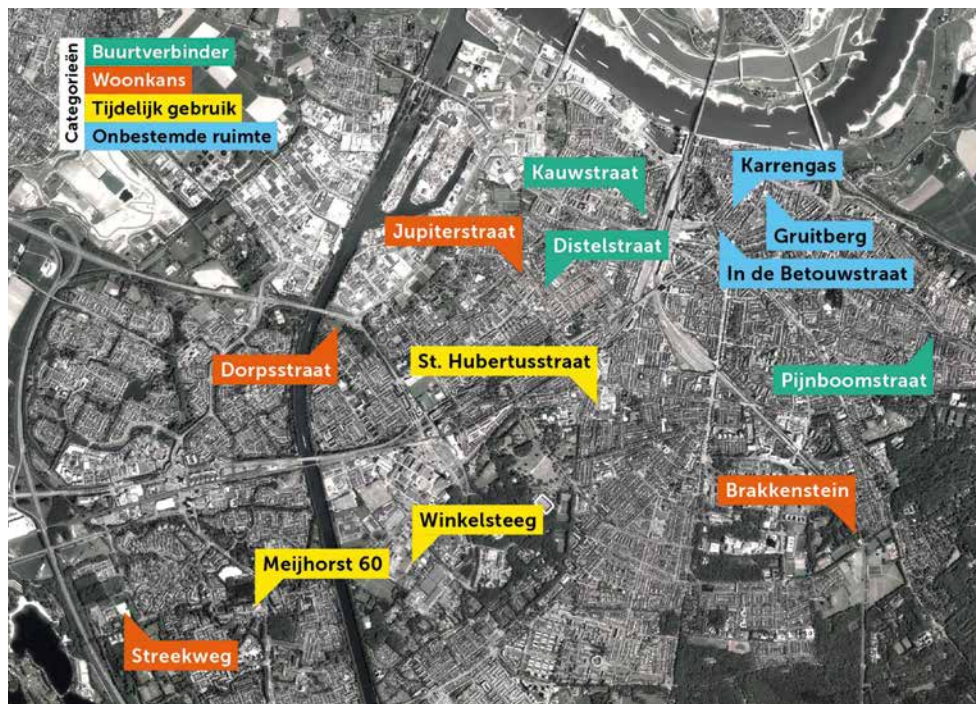
ACN PRESENTEERT

Gevonden Ruimte

In december sloten we het jaarthema Tussenruimte af met **Gevonden Ruimte**. In samenwerking met gemeente Nijmegen, bouwer/ontwikkelaar Van Wijnen en architect Sjoerd Raaijmakers (De Loods Architecten) bracht ACN dertien bijzondere plekken in beeld in de categorieën Buurtverbinder, Woonkans, Tussentijds Gebruik of Onbestemde Ruimte.

Deze gevonden ruimtes liggen door de stad verspreid, vaak in de luwte, soms ook prominent aanwezig. Om ideeën aan te jagen en mensen te inspireren zelf de regie te nemen over de schaarse ruimte die er in de stad nog is, presenteerden we aanvullend vijf video's: drie inspirerende bottom-upprojecten van Nijmeegse initiatiefnemers, een pleidooi van dichter Merel van Slobbe om plekken juist onbestemd te laten en een reflectie op het zien van kansen in de tussenruimte door ruimtelijk strateeg Eva de Klerk.

De dertien bijzondere plekken presenteerden we op onze website, inclusief een omschrijving en foto's van de locatie en kadastrale informatie. Op een overzichtskaart is te zien hoe de ze verdeeld zijn over de stad. Zo maakten we de achtergrond van de plekken inzichtelijk – locaties waar je wellicht vaker voorbij fietst, maar de achtergrond en status verder niet van kent – om stadsbewoners aan te zetten tot eigen initiatief. De vijf video's produceerden we samen met filmmakers niek&nena en verspreidden we via onze social-mediakanalen.

13 gevonden ruimtes

Distelstraat

Brakkenstein

St. Hubertstraat

In de Betouwstraat

Kauwstraat

Dorpsstraat

Meijhorst 60

Gruitberg

Pijnboomstraat

Jupiterstraat

Winkelsteeg

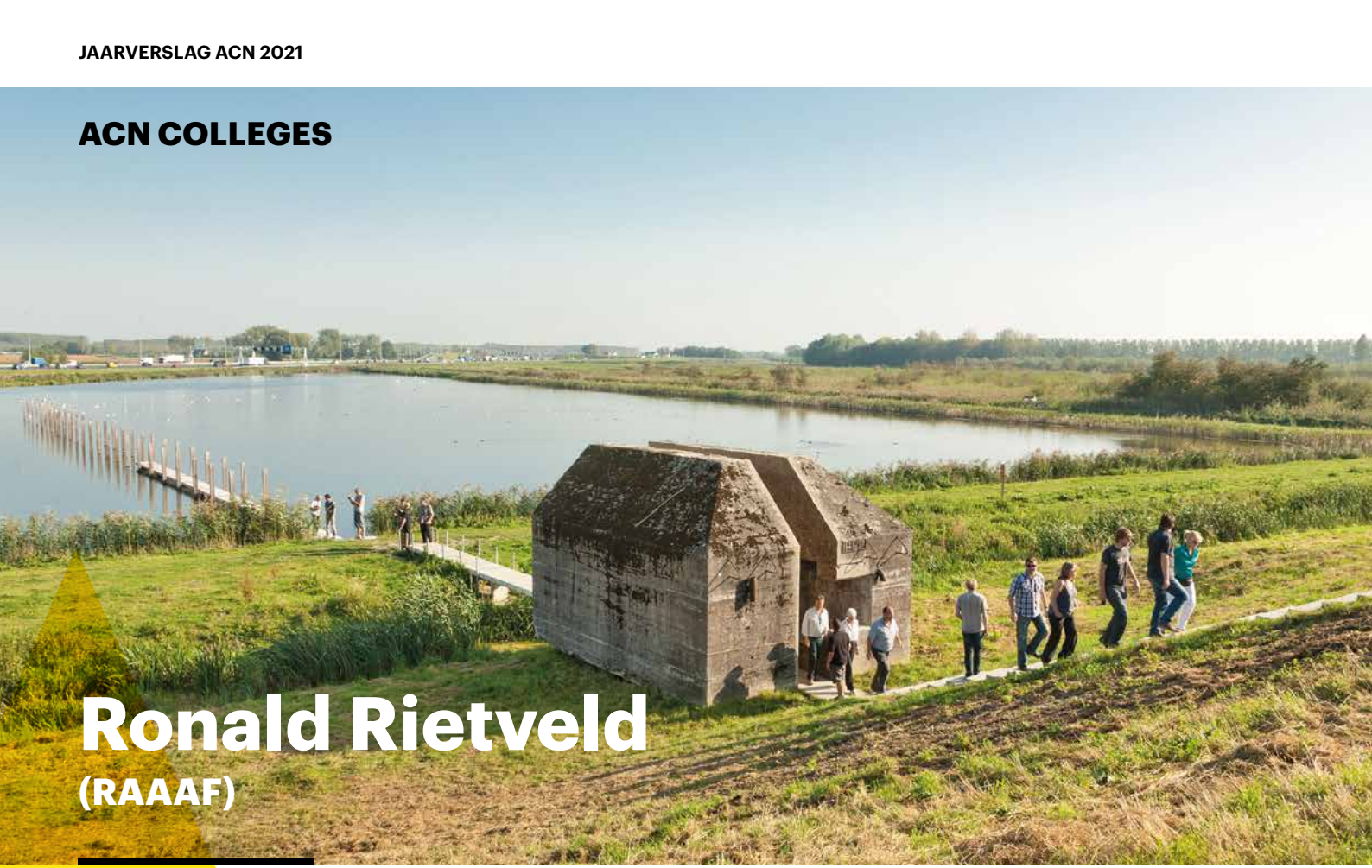
Karregas

Streekweg

ACN COLLEGES

Ronald Rietveld

(RAAAF)

2 februari

Onze eerste collegegast was filosoof en kunstenaar Ronald Rietveld. Samen met zijn broer Erik maakt hij werk op het grensvlak van architectuur, filosofie en kunst. Hun werk kenmerkt zich door radicale ingrepen die ontwikkelingen in gang zetten, zogenoemde 'strategische interventies'. Het zijn ruimtelijke denkbeelden die nieuwe vergezichten openen.

Het werk van de broers start vanuit eigen fascinaties die geconfronteerd worden met urgente maatschappelijke opgaven. Ronald en Erik werken vanuit hun multidisciplinaire en experimentele studio RAAAF (Rietveld Architecture-Art-Affordances). Rietveld studeerde in 2003 cum laude af aan de Academie van Bouwkunst in Amsterdam. Hij won in 2006 de Prix de Rome, de grootste prijs die talentvolle kunstenaars en architecten kunnen winnen in Nederland. In 2016 werd hij samen met zijn broer lid van de Akademie van Kunsten (KNAW), een club die tot doel heeft de stem te vertolken van de kunsten in de Nederlandse samenleving.

Bunker 599, foto Thea van den Heuvel

Het gesprek werd geleid door architect en stedenbouwkundige Paul van Hontem en ACN-directeur Pepijn Sluiter.

Poëzie van de afwezigheid

In het college liet Rietveld aan de hand van zijn eigen werk zien hoe RAAAF te werk gaat: experimenteel, compromisloos en zonder vooropgezette agenda. Het eerste werk dat voorbijkwam was 'Bunker 599' (2010), een bunker uit de Hollandse Waterlinie – een verdedigingslinie tussen 1870 en 1945 die delen van Holland en Utrecht beschermde. De gebroeders hebben daarbij één van de bunkers doormidden gezaagd om het schijnbare onmogelijke te doen: iets doorzagen dat onverwoestbaar is. 'We willen de leegte articuleren door het weg te halen, de poëzie van de afwezigheid,' vertelde hij daarover. Het zal vaker terugkomen in het werk van RAAAF. 'Hardcore Heritage,' noemde hij dat.

De poëzie van de afwezigheid komt ook terug in andere werken. Kenmerkend daarvoor is het werk 'Vacant NL' (2010), ontworpen voor de Biënnale in Venetië. Het was een statement over de leegstand in Nederland. Daarbij gaat het niet om lege kantoorpanden, maar juist om publieke overheidsgebouwen, denk daarbij aan kerken of

‘We hebben geen business-model, want we maken alles weer kapot en willen ons niet herhalen.’

Ronald Rietveld (RAAAF)

monumentale panden als Radio Kootwijk of het Rietveld-paviljoen op de Veluwe.

Voorbij het historiseren

Daarna ging hij door naar een van zijn prestigieuze werken, ‘Deltawerk’ // (2018), gesitueerd in het Waterloopbos in de Noordoostpolder, waar in de jaren 1950 verschillende waterwerken werden getest, zoals de mechaniek voor de Oosterscheldekering in Zeeland. Rietveld paste de deltawerken aan, kantelde blokken, sneed er stukken uit om het te laten integreren in de natuur. ‘Dit werk moet de komende dertig jaar transformeren om de kwetsbaarheid te laten zien met de strijd tegen het water. In eerste instantie ziet men de relevantie niet, omdat het niet meteen geld oplevert.’

Hierin komt goed de werkwijze van Rietveld terug: beginnen zonder budget, zonder een duidelijke opdrachtgever. Hij bestudeert de materialen die gemaakt worden, test ze, werkt veel met ambachtsslui – totdat omgeving en kunstwerk één worden. ‘Staat iedereen wijn te drinken bij kunst of moet de omgeving ook iets zeggen,’ vroeg hij zich hardop af. Rietveld wil door kunst het verleden invoelbaar maken zonder te historiseren.

Honger voor destructie

Van Hontem vroeg waar Rietveld zijn inspiratie vandaan haalt. Bijna altijd is dat de locatie, antwoordde hij. Hoe het verleden en het nu samensmelten op één plek. Zo zei iemand over ‘Bunker 599’ eens tegen hem: Jullie zagen letterlijk de oorlog door, dus het is een monument voor de vrede.’ Dat vond hij mooi, dat iedereen erin kan zien wat hij of zij wil. Maar iets helemaal weghalen – zoals beladen erfgoed, beelden uit de koloniale tijd – daar geloofde Rietveld niet in. ‘Haal de context weg en verander ze, maar niet het monument.’

Toch zit daar een honger naar destructie in, merkte Sluiter op. Dat klopt, beaamde Rietveld, alleen wil hij scheppen door destructie, het is geen doel op zich. In een wereld waar alles druk is en overladen met beelden wil hij creëren door leegte - bijna het tegenovergestelde van architectuur. ‘Bouwen is uiteraard ook nodig, maar je hebt ook plekken nodig om de geest vrij te maken.’

Eindeloos experimenteren

We falen heel vaak met RAAAF, vertelde Rietveld. ‘We hebben geen businessmodel, want we maken alles weer kapot en willen ons niet herhalen.’ Toch is het belangrijk dat zijn werk gemaakt wordt, meent hij, omdat het zich verhoudt tot een maatschappelijk vraagstuk. Pas later gaat het geld opleveren. Zo is de bezoekersstroom tot het Waterloopbos, waar ‘Deltawerk //’ staat, enorm toegenomen en wordt het project ‘Vacant NL’ elke keer weer aangehaald in de media, maar ook door de Rijksbouwmeester, als leegstand op de (nieuws)agenda staat.

Tot slot vroeg Sluiter wat Rietveld opvalt in het publieke domein anno nu. De controledrift, antwoordde hij. Overal moeten hekken met bewakingscamera’s omheen – een gebied of gebouw mag niet zomaar leegstaan en gebruikt worden. En dat is jammer volgens Rietveld. ‘Het zijn gebouwen waar wij allemaal belastinggeld voor hebben betaald, die moeten we blootleggen – er is een veel intelligenter systeem rond die leegstand te bedenken.’ Een stad heeft rafelranden nodig. Maar op dit moment zijn die rafelranden opgesloten en niet ontsloten.

David Schmidt en Anne Geenen (Site Practice)

Anne Geenen & David Schmidt

(Site Practice)

6 april

Het multidisciplinaire architectuur- en ontwerp bureau Site Practice werkt sinds 2018 in Mumbai en Amsterdam vanuit een sterke betrokkenheid met het maak- en bouwproces. Namens het bureau verzorgde David Schmidt een ACN college. Tijdens het nagesprek werd hij, live vanuit Mumbai, bijgestaan door mede-eigenaar Anne Geenen.

Site Practice liet aan de hand van haar ontwerpen zien hoe het bureau bijzondere aandacht heeft voor sociale, ecologische en economische duurzaamheid op plekken in Zuidoost-Azië, India, het Midden-Oosten en Europa. Het gesprek werd geleid door architect en stedenbouwkundige Paul van Hontem en ACN-directeur Pepijn Sluiter.

Revival van hennep

De presentatie van Site Practice droeg de titel 'It's Not climate Change, It's Everything Change', geleend van schrijver Margaret Atwood. David Schmidt vroeg zich af hoe we met biologisch afbreekbare materialen de stad van de toekomst kunnen vormgeven. 'We ontdekten dat

er een enorme revival is omtrent het gebruik van hennep,' vertelde hij. Maar eigenlijk is het al langer een veel gebruikt materiaal. Het grootschalige verbouwen van hennep is al langere tijd gebruikelijk in de Verenigde Staten. Vanaf 1939 ontstond een herwaardering van het gewas en in 1941 maakte Ford een auto geproduceerd met het materiaal. Ook in Italië is er sinds 1979 grote waardering voor garen en vissersnetten van hennep. 'Wat ons betreft een perfect bouw materiaal dat geschikt is voor circulaire kringloop: het reinigt de bodem, maakt pesticiden overbodig en groeit in zeventig dagen tot zo'n drieënhalve meter. De vezels zijn geschikt voor isolatie en de steel om kalk voor bijvoorbeeld wandelementen te maken. Ook voor brandwerendheid, akoestiek en vochtregulatie heeft het gunstige eigenschappen.'

Het tweede deel van de presentatie gaf Site Practice de titel 'Built you architecture from what is beneath your feet' mee, naar een citaat van architect Hassan Fathy – vaak de architect van de armen genoemd. Via een videoboodschap vertelde Anne Geenen over het ontwerp voor een meisjesschool in Pune, India. Het ontwerp is gemaakt in opdracht van een ngo voor een beperkt budget. Het was voor het bureau de uitdaging om met beperkte middelen een gebouw te ontwerpen waarin de leerlingen zich thuis voelen. Zo werd er gewerkt met natuurlijke ventilatie, lokale ambachtslieden, gevels van gerecycled bamboe en is er aandacht voor het landschap tussen en rondom de gebouwdelen. Wat eerst een dor landschap was, is nu een groene oase geworden.

Hennephof, beeld Site Practice

‘De Indiase context is zo anders dan die in Europa. Die kun je bijna niet vertalen naar hier.’

Natuurmachines

Schmidt vervolgde zijn presentatie met een toelichting op het ontwerp voor Campus Glashütte in het Duitse Norderstedt. Hij vertelde hoe ze in hun doorsnedes niet alleen bovengronds tekenden, maar ook het ondergrondse zichtbaar maakten. ‘Zo ontstond een tekening van een project waarbij het toegevoegde even belangrijk is als het bestaande. Dat werkte door in de manier waarop we het project vormgaven.’ In tekeningen werd het gebouw afgebeeld als ‘natuurmachine’ waarbij zoveel mogelijk gebruik gemaakt werd van het bestaande. Site Practice voegde net als bij het ontwerp in Pune zonneshoorstenen toe aan het ontwerp, die zorgen voor natuurlijke ventilatie en een speels daklandschap.

Via Duitsland nam Schmidt de kijkers mee naar Sebatu in Balie, waar Site Practice een buitenverblijf ontwierp. Op Balie is leven met de natuur zichtbaar, vertelde hij. Het bureau ontwierp een serie huizen op een stijl stuk land, met onderaan de berg, de rivier en daarboven rijstvelden. Het irrigatiesysteem is onderdeel van het project, de

zogenoemde subak. De lokale opvatting is dat de bewoners het water lenen en daarna weer teruggeven aan de natuur via de rivier. Ook de stenen zijn lokaal geproduceerd.

Hennep in Lent

Aan het einde van zijn presentatie nam Schmidt ons terug naar Nijmegen, waar het bureau een eigen project heeft: het Hennephof in Hof van Holland, sociale woningbouw in Nijmegen-Noord. De woningen zijn zogenaamde kluswoningen, waarbij de bewoners mede de huizen vormgeven, een idee geïnspireerd door het project in Pune. ‘Dit komt vanuit de overtuiging dat wanneer mensen zelf controle terugnemen over hun omgeving, ze daar met meer plezier wonen.’

De woningen worden casco opgeleverd en bewoners kunnen in samenspraak met de woningstichting een plattegrond maken. Het klussen gebeurt in een gedeelde werkplaats op de begane grond waar ook de benodigde machines zijn. Daarnaast is er een gedeelde moestuin en dakterras. Qua materialen is het gebouw grotendeels duurzaam met een golfplaten gevel van hennepvezel en biohars, onbewerkte houten kozijnen en een constructie van houtskeletbouw.

Toe-eigenen

ACN-directeur Pepijn Sluiter vroeg wat Schmidt en Geenen meenemen uit hun ervaring in India. ‘De Indiase context is zo anders dan die in Europa,’ aldus Geenen. ‘Die kun je bijna niet vertalen naar hier. Wat we wel meenemen is onze interesse voor het ambacht. Het leert ons veel over de lokale gebruiken en cultuur. Een gebouw kan zich zo meer verankeren in een samenleving.’

Sluiter vroeg zich vervolgens af hoe die inbreng van ambachtsmensen zich vertaalt binnen de Nederlandse bouwpraktijk. ‘Het gaat er daarbij om hoe je je opstelt als architect,’ zei Geenen. ‘Een architect weet ook maar een deel en als je openstaat voor de expertise van anderen, helpt je dat verder.’ Schmidt: ‘In Nederland opereren we nog niet zo lang, maar in Nijmegen hebben we wel al co-creatie geïntroduceerd in de sociale woningbouw. Volgens Geenen hielp het mee dat Talis enthousiast is over het idee. ‘In Puna had het ook niet gewerkt als onze opdrachtgever niet in co-creatie geloofde.’

Floris de Bruyn

(GAFPA)

1 juni

Architect Floris De Bruyn presenteerde tijdens het derde ACN college van 2021 het werk van GAFPA. Het Gentse architectenbureau werkt met een pragmatische houding aan de 'systematische deconstructie' van de bestaande context om deze te transformeren naar een eigen beeldtaal. Tijdens het programma liet De Bruyn het oeuvre in zijn breedte zien, variërend van tentoonstellingen tot landschappelijke projecten.

De Bruyn begon zijn lezing met een gestandaardiseerde constructie van Le Corbusier, een voorbeeld dat zo iconisch is dat we er niet meer geneigd zijn naar te kijken. Er zitten allerlei kleine elementen in die aanzetten tot architectuur doordat het verder niets invult en alles openlaat. De Bruyn liet een aantal andere inspiratiebronnen zien en vertelde waarom het belangrijk is om terug te kijken op je eigen projecten. Als architect heb je soms te veel mogelijkheden, vertelde hij, en deze voorbeelden laten zien hoe teruggaan naar een nulpunt waardevol is. Hij liet het ontwerp van een paviljoen van Jean Prouvé zien. De krachtwerking in het paviljoen was niet honderd procent na te rekenen, omdat Prouvé stukken van zijn paviljoens zelf bouwde en de krachtwerking zelf testte en niet berekende. Daardoor ontstond een samenwerking tussen bedenken, maken en realiseren wat iets uiteindelijk uniek maakt.

Zelf laten spreken

Aan de hand van een uitbreiding van een woning in Gent liet De Bruyn zien hoe GAFPA te werk gaat. Door een vierendeelligger in de nok van het dak toe te voegen werd veel licht naar binnen gebracht en een lijn vanuit de hal doorgetrokken als herkenbaar element. De Bruyn vertelde dat GAFPA altijd zoekt naar systemen om problemen op te lossen, zoals de vierendeelligger, in plaats van er zelf een te ontwerpen. 'We proberen altijd met het minimale het maximale te bereiken en dat levert een bepaalde esthetiek

op,' vertelde hij. 'Dat betekent dat we soms materialen onafgewerkt laten en voor zichzelf laten spreken, zonder dat we daarmee willen zeggen dat het zo moet blijven. Bewoners kunnen het vanaf hier zelf oppakken.'

Vervolgens nam De Bruyn de kijkers mee naar het Belgische Wachtebeke, waar GAFPA een weekendhuis ontwierp. Vanwege de schoonheid van de locatie werd besloten om de bebouwing zo subtiel mogelijk te ontwerpen door middel van een lichte houtconstructie die volledig demonstabel is. Door een glazen binnenzijde te ontwerpen kan het landschap zover mogelijk het gebouw intrekken. De Bruyn vertelde hoe een aangeplante boom een centraal element vormt in het ontwerp, waar vervolgens omheen is gebouwd. Doordat deze boom goed kon wortelen – er werd gekozen voor een minder massieve fundering – kon deze maximaal wortel schieten en op den duur veel schaduw genereren.

Uitbreiding landhuis Lierde, beeld GAFPA

'Het gaat ons erom dat de architect juist iets voorzien heeft en niet alles bepaalt.'

Nieuwe lagen toevoegen

Bij de herbestemming van een voormalige steenkapperij naar woonruimte voor een kunstenaar overtuigde GAFPA de opdrachtgever om niet heel het pand om te bouwen, maar alleen een gebouwdeel toe te voegen. De Bruyn vertelde dat ze door deze aanpak – door eigenlijk niet te bouwen – voorkwamen dat ze nieuwe problemen creëerden. In het ontwerp voegde GAFPA hout toe, naast de bestaande stalen en betonnen constructie, vanuit het idee dat een toekomstige gebruiker wellicht vanuit eenzelfde verwondering een nieuwe vierde laag toevoegt. 'Het gaat ons erom dat de architect juist iets voorzien heeft en niet alles bepaalt,' lichtte De Bruyn toe.

Een heel ander type project dat GAFPA ontwierp was de herbestemming van een historische kapel in Ninove tot een woning. De symmetrische as van de kapel vormde het uitgangspunt van het ontwerp. Op deze lijn ontwierpen ze een subtiele stalen constructie die tegelijkertijd ook dwingend was: door deze constructie kon een helft van de bestaande toegangsdeur niet meer open. 'Deze wrijving wilde we bewust laten voelen,' aldus De Bruyn. Bij het ontwerpen van de uitbreiding van een hoevewoning in Lierde bracht GAFPA een ode aan de bouwmethode van deze typologie. Dit soort woningen worden vaak in fases gebouwd, vertelde De Bruyn, en dat hebben we naar voren gebracht door het nieuwe deel dezelfde maatvoering te geven als de bestaande schuur en deze onder een hoek van 45 graden eraan vast te bouwen.

Geen signatuur

In gesprek met ACN-directeur Pepijn Sluiter en architect en stedenbouwkundige Paul van Hontem vertelde De Bruyn over perfectie en imperfectie. Van buitenaf zien de ontwerpen van GAFPA er naadloos uit, terwijl de weg daar naartoe anders doet vermoeden. De Bruyn: 'Als er iets gebeurt, dan proberen we daar altijd meer uit te halen. In gesprek met een uitvoerder zoeken we dan de grenzen op. We halen onze inspiratie uit de situatie.'

In die situatie zit voor GAFPA de essentie hun manier van werken: niet forceren en beseffen dat je eigen imperfecties je kunnen raken. Wanneer je altijd vertrekt vanuit hetzelfde vormenspel dan kom je in een andere situatie niet tot iets bijzonders. De Bruyn: 'We zijn dus niet zo gefocust op een signatuur, maar vertrekken altijd vanuit de situatie, die elke keer anders is. Vanuit die gedachte kunnen we veel leren van de manier van kijken van kunstenaars. Die kijken veel beter dan anderen en denken veel minder geconditioneerd.'

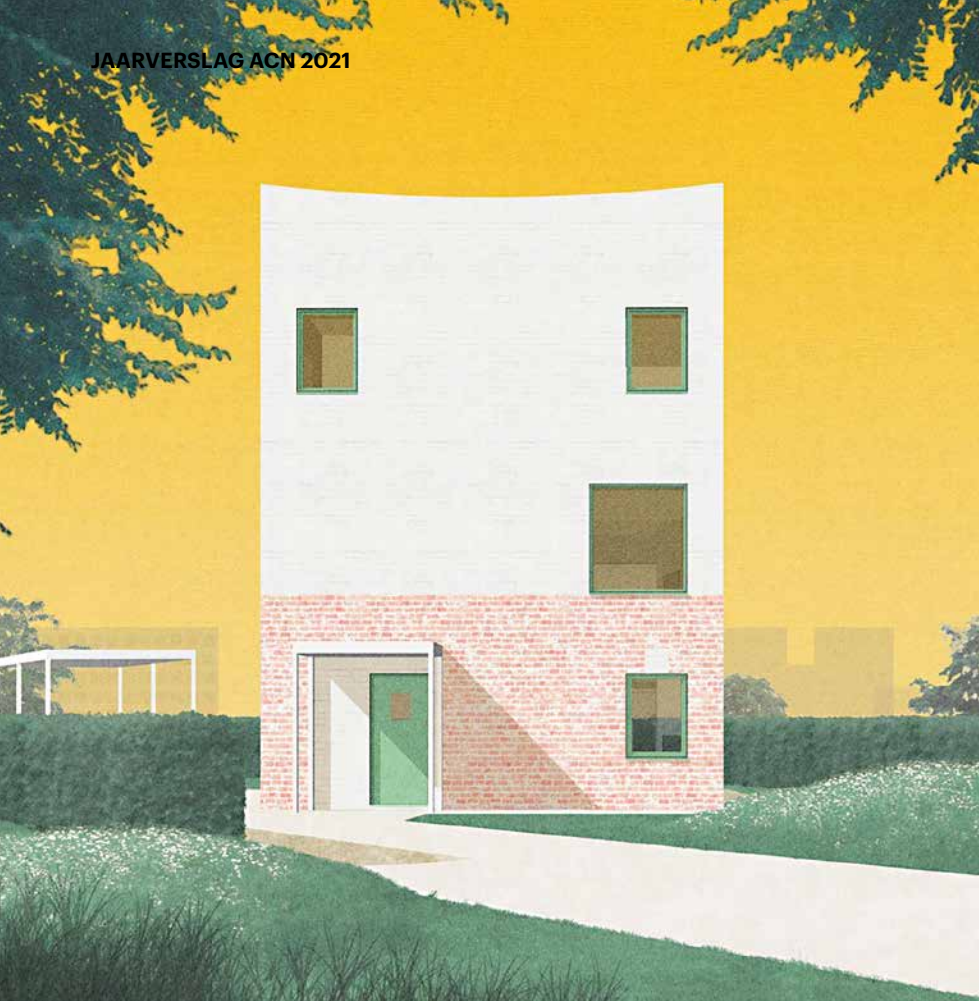

Floris De Bruyn (GAFPA)

Floris De Bruyn, Philippe De Berlangere en Frederick Verschuere, foto GAFPA

Atlas Huis, beeld Monadnock

Job Floris (Monadnock)

7 september

In ons vierde college was Job Floris te gast. Job Floris richtte in 2006 met Sandor Naus het bureau MONADNOCK op, dat inmiddels internationaal bekend is dankzij iconische bouwwerken als Landmark voor de gemeente Nieuw Bergen (2015), het Atlas Huis (2016) in Eindhoven, en het Parkpaviljoen in Nationaal Park De Hoge Veluwe (2019).

Momenteel ontwerpt MONADNOCK een deel van het Hart van de Waalsprong in Nijmegen. Floris wil dierbare gebouwen maken, op basis van complexiteit en vakmanschap en

vanuit een bestaande of nieuw te ontwikkelen context. Hij studeerde aan de Academie van Bouwkunst in Tilburg, de Academie voor Kunst en Vormgeving Sint Joost in Breda en deed ervaring op bij architectenbureau's Poulissen en Partners en Rapp+Rapp. Het gesprek werd geleid door architect en stedenbouwkundige Paul van Hontem en ACN-directeur Pepijn Sluiter.

Oud en nieuw verenigd

Tafelgast Paul van Hontem startte het programma met een citaat dat de naam van Job Floris' architectenbureau verklaart. 'Gebouwen veranderen zeer langzaam. Ze vormen vaste structuren die meerdere tijdperken, gebruiksfuncties en modeverschijnselen kunnen overleven. Vergelijkbaar met een Monadnock, het type berg dat ontstaat doordat al het materiaal eromheen verdwijnt na een langdurig proces van erosie. Alleen het hardste gesteente blijft over.'

Naast dat Monadnock een berg is, is het ook de naam van een zeventien verdiepingen hoog appartementengebouw in Chicago, vertelde Floris aan het begin van zijn lezing. Het is eind negentiende eeuw ontworpen door twee architectenkoppels: Burnham & Root, die tien jaar over de

Job Floris,
foto Monadnock

‘De stad moet ons dierbaar zijn, begrijpelijker worden en zo een ziel krijgen.’

noordelijke metselconstructie hebben gedaan en Holabird & Roche die twee jaar over de zuidelijke staalconstructie hebben gedaan. ‘Het geeft de overgang tussen twee bouwculturen aan, oud en nieuw, van baksteen naar staal – van langzaam naar sneller bouwen.’ Het bijzondere eraan is dat het nieuwe gedeelte enorm gefigureerd is en het bakstenen deel juist zeer simpel oogt – het is lastig zien welk deel oud is en welk nieuw is. ‘Dat vinden wij interessant,’ vertelde Floris. ‘Wij zien dit gebouw als benzine voor onze praktijk.’

Chicago in de polder

Dat idee wil Floris vertalen naar de Nederlandse polder. Hij refereert hierbij naar de Italiaanse architect Aldo Rossi, die veel werkt met zogenoemde archetypen – elementen uit de lokale architectuur – die hij weer in zijn eigen werk verwerkt. Dat is iets dat Floris ook doet. Zoals in zijn nieuwste project in de Nijmeegse Waalsprong, in het Hof van Holland, nabij Lent. Daar komen enkele hoekgebouwen en een toren vlakbij een nieuw stadsplein. Zo maakt het bureau een hoekgebouw waar een grote singel aan grenst, maar ook een kleine straat, die iets intiems moet uitstralen – groot en klein in één gebouw verenigd. ‘Dat spreekt ons bij MONADNOCK wel aan natuurlijk,’ vertelde hij.

Dat gebruikte Floris ook in een ander project, namelijk de Landmark van het dorpje Nieuw-Bergen (2016). Dat dorp wilde graag een zichtbare toren in het dorpshart – het dorp was pas in de jaren zestig ontstaan en had geen kerk. Dus bedacht het bureau een toren geïnspireerd op verschillende typologieën, herinnerend aan een oud Waaggebouw – gebruikt in de Middeleeuwen als economisch centrum – en een meer abstracte toren, de landmark. Ook in andere gebouwen, zoals het park paviljoen op de Hoge Veluwe (2019), zijn meerdere typologieën verwerkt. Het is een modern gebouw, met een simpele structuur – een herhaling van stalen portalen – maar er zitten referenties in naar oude landhuizen: kroonluchters, opgezette dieren een opvallende groene haard – zo’n totaalontwerp, inclusief vast meubilair, is vrij bijzonder in Nederland.

De dierbare stad

Is het niet lastig om een gebouw te ontwerpen zonder functie, vroeg Van Hontem, refererend naar de landmark van Nieuw-Bergen. Nee, antwoordde Floris, want zo word ik juist teruggeworpen op mijn fascinaties. En bovendien: een landmark is óók een functie. Daaruit voortvloeiend vroeg Sluiter zich af wanneer de symbooltaal van een gebouw genoeg is om de intentie van de architect over te laten komen. Wanneer voeg je genoeg elementen toe om een abstract gebouw te laten voelen als een negentiende-eeuws landhuis? Floris lachte. Dat is de spanning van iedere architect, vertelde hij. Het blijft zoeken, zowel aan de tekentafel als later met maquettes.

Van Hontem kwam terug op het Monadnock-gebouw in Chicago. Kijkt Floris daar nog naar bij het ontwerpen van de nieuwe gebouwen in de Waalsprong? Op een abstract niveau, vertelde Floris. We willen het niet namaken, we gebruiken het als inspiratie, dat we de oude bouwstijlen niet vergeten en verwerken in nieuwe ontwerpen. Zo vormt Floris samen met architecten Floris Cornelisse, Hans van der Heijden en Jan Peter Wingender een stroming die zich de Rats noemt, wat staat voor rationalisten, die zich laten beïnvloeden door hun voorgangers in de architectuur. Ze willen ook graag dat de stad een inclusievere stad is op alle vlakken – stadsplanning, gebouwen, monumenten.

De stad moet ons dierbaar zijn, vertelde Floris, die moet begrijpelijk zijn. ‘Dat betekent niet dat we terug in de tijd moeten gaan, maar we moeten de gebouwen in onze steden minder abstract en in zichzelf gekeerd moeten maken. De stad moet begrijpelijker worden en zo een ziel krijgen.’

Anne Dessing (studio Anne Dessing)

Anne Dessing (Studio Anne Dessing)

2 november

Architect Anne Dessing nam het laatste college van 2021 voor haar rekening. Ze opereert met haar studio op het snijvlak van architectuur en kunst. Na haar afstuderen aan de Academie van Bouwkunst Amsterdam in 2012 werkt ze aan uiteenlopende projecten. Zo bracht ze onlangs met haar tekening van het Museum de Arte de São Paulo een ode aan architecte Lina Bo Bardi. Als Fellow aan de universiteit van Chicago werkte ze in 2018 aan het onderzoek 'Open Borders', een studie naar grenzen binnen de gesegregeerde stad.

Tekening Museum de Arte de São Paulo, beeld studio Anne Dessing

Verder geeft Dessing les aan verschillende Academische instituten en won ze de ARC19 award voor Jong Talent voor haar oorspronkelijke visie op het vakgebied en haar analytische houding. Haar belangrijkste ontwerp betreft de interieur-verbouwing van het Sandberg Instituut in Amsterdam, een project dat ruim vijf jaar in beslag nam. Centraal in Dessings werk staat de rol van de architectuur-tekening. Daar begint ze ook haar lezing mee. 'Nog steeds vind ik tekenen magisch,' vertelde ze tijdens haar college. 'Je hebt enkel een potlood nodig en je tekent iets wat er nog niet was.' Ze vindt het prettig om zo ideeën uit haar hoofd te krijgen en die inzichtelijk en bespreekbaar te maken voor anderen. Ze lichte dat toe aan de hand van enkele opdrachten: een festivalposter, een kunsttekening. Ze gebruikte verschillende schalen in één tekening: inzoomen, dwarsdoorsneden en overzicht – zodat je kunt verdwalen in de tekening. Of juist een tekening met twee plaatjes: één met het overzicht, waarin de plattegrond zichtbaar is en één met het menselijk perspectief. 'Zo leggen ze samen het gehele project uit.'

‘Centraal in Dessings werk staat de rol van de architectuurtekening. Het is alsof ik in mijn eigen tekeningen rondloop.’

Levende tekeningen

Daarna liet Dessing haar grote project zien, het Sandberg Instituut, onderdeel van de Rietveld Academie in Amsterdam. Het gebouw is ontworpen door ontwerperscollectief Fedlev, Dessing nam het interieur voor haar rekening. De wensen van de studenten en afdelingen was om zowel afgesloten werkplekken te hebben als open ruimtes. Dessing creëerde uitschuifbare wanden, rolluiken – ruimtes die open en gesloten kunnen zijn. Dicht bij zelfstudie, open bij afstuderen. In het gebouw heeft ze gekozen voor industriële beeldtaal: garagedeuren, zogenoemde overheaddeuren en een keuken van roestvrijstaal. Ze liet tekeningen en foto's van de realisatie zien. 'Ze lijken op elkaar, mijn tekeningen zijn echt tot leven gekomen in dit gebouw.'

Door het Sandbergproject kwam Dessing erachter dat het tot leven komen van de tekening – het daadwerkelijk realiseren van gebouwen – haar enorm aanspreekt. Zo ontwierp ze voor een aantal woonhuizen een trap, een kamer en suite met glas-in-loodelementen. 'Het is alsof ik in mijn eigen tekeningen rondloop,' zei Dessing daarover. In haar andere projecten zit dat levend maken ook: zo bouwde ze samen met een groep studenten in de Academie van Bouwkunst een deel van het huis de Oostenrijkse architect Adolf Loos na.

Lina Bo Bardi

Dat wandelen door haar eigen tekeningen wil ze ook breder trekken door mensen te laten figureren in haar tekeningen. Tijdens de discussie prijkt een afbeelding op het scherm die Dessing maakte, geïnspireerd op de Braziliaanse architect Lina Bo Bardi, die inclusievere plekken wilde maken in de stad. We zien drie verdiepingen: boven de werkplaats van Bo Bardi, op de tweede verdieping het uitzicht op de stad en onderin veel mensen, die in een gemeenschappelijke ruimte ronddwalen. Die mensen, vertelde Dessing, die horen erbij – want de mensen maken de ruimte. Zo probeert Dessing ook alle foto's die online te vinden zijn, waarop mensen in het Sandberg Instituut vertoeven, te verzamelen om daar weer lessen uit te trekken.

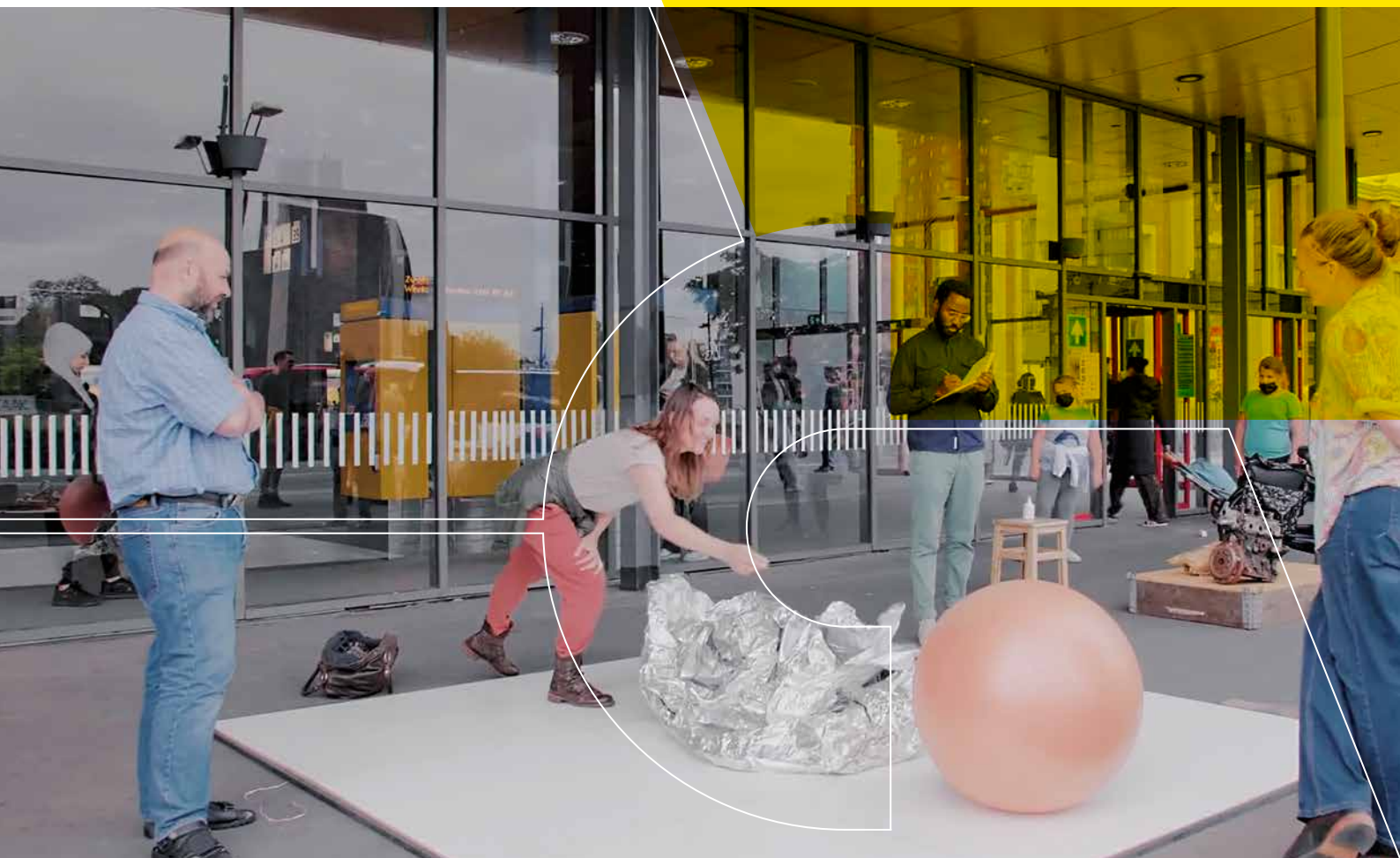
In gesprek met architect en stedenbouwkundige Paul van Hontem en ACN-directeur Pepijn Sluiter kwam de vraag naar voren hoe Dessing zichzelf profileert. Als architect of kunstenaar? Het is iets dat haar vaker gevraagd wordt. Vroeger vond Dessing het een vervelende vraag, maar nu heeft ze er wel vrede mee. Ze wil het allebei zijn. Ze gebruikt de kennis en gereedschappen van de architect om de complexiteit van bestaande situaties uit elkaar te trekken, dat in beeld te vangen – wat mensen als kunst zouden kunnen zien – en op die manier verbanden te leggen en de wereld inzichtelijk te maken. Dat wil ze met maatschappelijke thema's doen, zoals Bo Bardi dat ook doet. Maar na het inzichtelijk maken, stopt ze, want ze is geen activist.

Meer bouwen

Waar Dessing wel verder mee wil gaan is bouwen. Daar wil ze duidelijker in zijn, het creëren, zoals bij het Sandberg Instituut – dat wil ze vaker doen. Er is een bouwopgave in Nederland, er zijn scholen die aandacht nodig hebben. Ze weet alleen niet of ze ertussen past in bouwend Nederland, omdat ze ruimte nodig heeft voor de architectuur die ze maakt.

Wat zeg je tegen je eigen studenten daarover, vroeg Sluiter. Niet overdenken, antwoordde ze, vooral gaan bouwen en tijdens het proces uitvinden wat de eigenlijke vragen zijn. Niet overdenken, maar doen, herhaalde ze. 'En welk gebouw dat precies gaat worden, dat komt nog wel.' Iemand uit het publiek stak zijn hand op en riep: 'misschien moet je iets moois van ons stationsgebouw maken.'

DAG VAN DE ARCHITECTUUR

Denk mee over het station **als** **ontmoetingsplek**

5 juli

De belangrijkste herontwikkeling in Nijmegen is die van het stationsgebied. Na jaren van achterstallig onderhoud en tussenoplossingen, wordt deze publieke entree van onze stad de komende jaren grondig verbouwd. Tijdens de Dag van de Architectuur vroegen we bewoners, forenzen en thuislozen hoe van het station een betere en uitnodigendere verblijfsplek te maken. Onder leiding van Building Conversation gingen mensen met elkaar in gesprek om hun ervaringen en verwachtingen te delen.

Building Conversation in gesprek met
de deelnemers over het stationsgebied

*Drukte, de wegen
zijn gekreukeld
iedereen ziet iets anders*

*Soms grillig en spannend
verankering is nodig
geborgenheid voor de reizende onrust
een doorgang voor de mieren
en hun besognes*

*Het stoot af hier
in alle richtingen
verkeer moet los voorrang geven
aan ontmoetingen*

*Verder dan
van A naar B
weten waarom wij met elkaar
bewegen
met het verkeer in de rug
met de zon achter onze ogen*

Het Vlak

De gesprekken werden gevoerd rond een vlak van drie bij drie meter. Aan de hand van verplaatsbare objecten die steeds een gevoel of idee symboliseren, raakten de deelnemers spelenderwijs met elkaar in gesprek over hun eigen ervaringen van de plek en en ze belangrijk vonden voor de toekomstige inrichting van ons stationsgebied. Ondanks de coronarestricties spraken de gespreksbegeleiders van Building Conversation dertig deelnemers – van doelgerichte bezoekers tot toevallige passanten – verdeeld over zes gespreksrondes. Building conversation vatte de gesprekken samen in een aantal gedichten.

Daarnaast lieten we een videoverslag maken van de dag, waarin Pepijn Sluiter (directeur Architectuurcentrum Nijmegen) toelichting gaf op de actie, Lotte van den Berg (Building Conversation) het concept van 'Het Vlak' toelichtte en deelnemers hun ervaringen deelden.

Indrukken van deelnemers

"Samen iets doen of maken verbindt."

"Ik heb vandaag voor het eerst mensen leren kennen op het station."

"Change is good if you listen to the people."

"Op dit moment hebben mensen allemaal een verschillend beeld van hoe zij dit station zien, maar door in gesprek te gaan met elkaar merk je dat iedereen de verandering hetzelfde zou willen zien."

"Nijmegen kent veel mensen die kleur geven aan de stad. Ze moeten alleen niet verleid worden het stationsplein meteen te verlaten."

Struin, foto Anne Hopman

HOOG // DIEP

De kwaliteit van de gebouwde omgeving gaat iedereen aan. Daarom betreft het Architectuurcentrum Nijmegen (ACN) een breed publiek bij de inrichting van onze leefomgeving met een veelzijdig, actueel en vooral inhoudelijk programma. Een programma dat we sinds 2020 versterkten met de stadsredactie 'Hoog // Diep'. Als onafhankelijk platform werpt Hoog // Diep een positief-kritische blik op de stadsontwikkeling van Nijmegen. Niet om bovenop de actualiteit te duiken, maar om stedelijke ontwikkelingen – daar waar mensen en stenen elkaar raken – in een breder maatschappelijk kader te plaatsen.

Het afgelopen jaar boog de stadsredactie Hoog // Diep zich over uiteenlopende thema's. Redacteur Mieke Dings dook in de stedenbouwkundige mislukkingen van Nijmegen, droeg bij aan de discussie over stadseiland Veur-Lent met een vergelijkend onderzoek naar andere stadseilanden en publiceerde in november een artikel over de stapeling van opgaven in de regio. Redacteur Fabian de Bont schreef over Nijmegenaren met tegendraadse ruimtelijke ideeën en dook in oktober in de ontwikkeling

van het Vlaams Kwartier. In dit laatste artikel werden – in samenwerking met TU Delft – een aantal ontwerpen van studenten uitgelicht, waarin ideeën naar voren werden gebracht voor het hergebruik van materialen van de huidige Molenpoort Passage. De publicatie van het artikel leidde ertoe dat gemeente Nijmegen de studenten uitnodigde om hun ideeën te presenteren in het kader van de herontwikkeling van de Molenpoort.

Molenpoort Nijmegen,
foto Anne Hopman

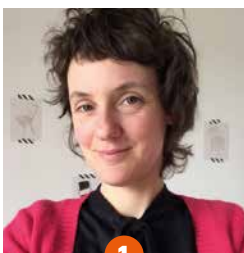
“De persoon die iets moois kan ontdekken in de Molenpoort moet ik nog leren kennen.”

Redacteur Jozien Wijkhuijs wierp een kritische blik op het woningtekort in de stad en schreef tijdens de Maand van de Geschiedenis over hoe oud-werknemers van de NYMA-fabriek aankijken tegen herontwikkeling van hun voormalige fabriekspand. Redacteur en fotograaf Anne Hopman startte in mei de maandelijkse beeldcolumn ‘Kiek’. Ze maakte onder andere een fotoserie over mislukte tekstuele uitingen in de openbare ruimte en het aanzicht van de herfst. In december verzorgde grafisch ontwerper Yorick de Vries als gastfotograaf een beeldcolumn over zijn geometrische blik op de stad.

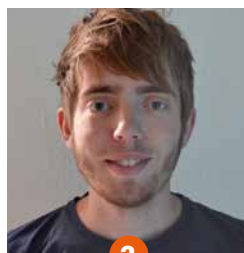
De Hoog // Diep redactie bestaat uit een sterk team en is gespecialiseerd in onderzoeksjournalistiek:

- 1 **Mieke Dings** is auteur en architectuurhistorica. Ze schrijft boeken en artikelen voor diverse bladen.
- 2 **Fabian de Bont** is journalist en historicus en publiceert ook voor NRC en De Groene Amsterdammer.
- 3 **Jozien Wijkhuijs** is journalist en radiomaker. Ze werkt onder andere voor De Nieuwe Oost | Wintertuin, Radboud Magazine, Dag & Nacht media en Oneworld.
- 4 **Anne Hopman** is fotograaf en vormgever. Ze verkent steden met een frisse blik en oog voor detail.
- 5 **Dave Willems** is namens ACN projectcoördinator en eindredacteur.

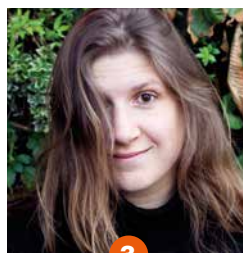
De redactie publiceerde in 2021 zeven verdiepende artikelen en zes fotocolumns, op een toegankelijke manier online gepresenteerd.

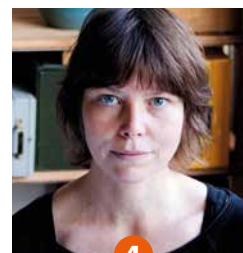
1

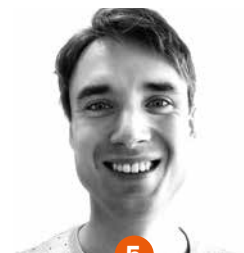
2

3

4

5

Rondleiding stationsgebied Nijmegen,
foto William Moore

ACN verkent

Betrokkenheid begint bij bewustwording. Architectuurcentrum Nijmegen (ACN) organiseert daarom doorlopend maandelijkse stadswandelingen en (fiets)excursies door Nijmegen. Iedere laatste zondag van de maand maken we een breed publiek bekend met bijzondere architectuur of bieden we een nieuw perspectief op de hedendaagse stad.

Onder deskundige begeleiding van onze huishistoricus Michiel Kruidenier, stedenbouwkundige Kees Teeken en architecten Frank Willems en Paul van Hontem leren we deelnemers opnieuw te kijken en zich te verwonderen.

Ook in 2021 konden veel rondleidingen jammer genoeg geen doorgang vinden door de beperkende coronamaatregelen, in het bijzonder de anderhalvemeterregel. Gelukkig bleken audiotours nog steeds succesvol. In het voorjaar nodigde ACN gastrondleiders uit met een niet-ruimtelijke achtergrond om hun rondleiding als podcast op te nemen. Daarnaast maakten we in samenwerking met Go Short – hét festival voor de korte film in Nederland – een filmwandeling door Nijmegen-West. Dat

‘De lancering van de filmwandeling in juli was een groot succes en de route is nog steeds op eigen gelegenheid te lopen via een speciaal daarvoor ingerichte website.’

sloot goed aan bij de situatie in het begin van het jaar. In het najaar konden gelukkig weer twee edities van de maandelijkse zondagronde plaatsvinden. Met Frank Willems verkenden we het stationsgebied van Nijmegen en gastrondleider Frank Antonie van Alphen – schipperszoon en schrijver – voerde ons mee langs een leven dat lang geleden uit Nijmegen is verdwenen: dat van Kaaisjouwers, schippers en de Onderstadbewoners.

Gastrondleiders

De eerste gastrondleiders die we uitnodigden waren audiotour nemen landschapskunstenaars Rudy Luijters en Onno Dirker van Atelier Veldwerk, een visueel ontwerp-bureau met bijzondere aandacht voor cultuurhistorie, flora, fauna en ecologie. In hun audiotour brachten ze ons mee de Nijmeegse uiterwaarden in om te kijken naar de frictie tussen planning (stad) en natuur (land). Tijdens de tour werd stilgestaan bij de grote landschappelijke veranderingen die de laatste jaren hebben plaatsgevonden langs de Waal. Vervolgens nodigden we landschapsarchitect Michaël van Buuren voor een verkenning van Park Lingezegen, het groene hart tussen Arnhem en Nijmegen. Van Buuren was betrokken bij de uitwerking en realisatie van alle (deel)ontwerpen van het park. Tijdens zijn audiotour vertelde hij ontwerpers met het herstellen van markante landschappelijke elementen het Park Lingezegen leesbaarder hebben gemaakt.

Lancering filmwandeling De veerkracht van West, foto Elske Nissen en Joost Klapmuts

Filmwandeling

Een bijzonder succes was de samenwerking met Go Short. Het filmfestival kon helaas geen doorgang vinden, dus sloegen ACN en Go Short de handen ineen voor de productie van een filmwandeling getiteld ‘De veerkracht van West’. Tijdens de filmwandeling – die te volgen is met je smartphone – vertellen bewoners, ondernemers en ontwerpers hoe zij de stedelijke transformatie van Nijmegen-West ervaren, over de spanning tussen de nieuwe woningen en een creatieve maakindustrie en de wens om het ‘samen sterk’ gevoel in Nijmegen-West te behouden. De wandeling is verweven met vier korte films die de sfeer van het gebied verbeelden, ingeleid door filmkenner Mathieu Janssen. Muzikant Frank Boeijen componeerde de muziek voor de filmwandeling. De lancering van de filmwandeling in juli was een groot succes en de route is nog steeds op eigen gelegenheid te lopen via een speciaal daarvoor ingerichte website.

Ook in 2022 betrekken we aanvullend op ons rondleidingenprogramma gidsen met een andere invalshoek. Op die manier brengen we nieuwe perspectieven en verhalen in binnen ons programma.

Livestream Nijmegen omarmt de Waal

Bouwkamer Nijmegen

In 2016 is vanuit het Architectuurcentrum de Bouwkamer Nijmegen opgericht. In de Bouwkamer worden **actuele ontwikkelingen** gepresenteerd aan professionals uit de **brede bouwpraktijk**: van architecten, stedenbouwers, ontwikkelaars, makelaars, beleidsmakers tot bankiers. In de vorm van een excursie, lagerhuisdebat of panel-discussie worden professionals uit deze vakdisciplines bij elkaar gebracht om de **verdieping** van de regionale beroepspraktijk te stimuleren en de betrokkenheid bij de ontwikkeling van Nijmegen te vergroten.

Fietstocht Nijmegen-Noord, foto's Thea van den Heuvel

Een open dialoog tussen de Bouwkamer en wisselende leden van de gemeente Nijmegen draagt bovendien bij aan voorbeeldstellend opdrachtgeverschap en meer maatschappelijk relevante projectresultaten. De Bouwkamer organiseert gemiddeld acht ledenbijeenkomsten per jaar, telt meer dan 70 leden en is daarmee hét netwerk voor bouwend Nijmegen.

Livestreams en fietstocht

Het actuele programma van de Bouwkamer wordt twee maanden van tevoren samengesteld door zijn ambassadeurs. In 2021 werd een deel van de bijeenkomsten in aangepaste vorm georganiseerd, als livestream en als fietstocht. De programma's die gepland stonden voor juni en november konden door de coronamaatregelen helaas niet doorgaan. In februari vond de livestream 'Nijmegen omarmt de Waal, tussen spoorbrug en Oversteek' plaats. Onder leiding van **Huub van Rumund** werd een online bijeenkomst georganiseerd vanuit woonbelevingscentrum LIV waarin alle projecten aan weerszijden van de Waal, tussen brug De Oversteek en de spoorbrug, werden besproken met de betrokken ontwikkelaars. Wethouder Noël Vergunst verzorgde een inleiding en – voormalig wethouder in Nijmegen, nu burgemeester van Breda – Paul Depla gaf een korte toelichting. In april volgde wederom een livestream met als thema 'Smart Buildings'. Vanuit het oude pand van Poelmann van den Broek Advocaten spraken **Leonie Meuwssen** (BINX Smartility), **Rob Linssen**

(Bouwinvest) en advocaat **Valerie Lipman** over de digitalisering en technische innovaties voor gebouwen. Het gesprek werd geleid door **Koen Roordink**.

Als alternatieve, coronaproof vorm, organiseerde de Bouwkamer in september een fietstocht door Nijmegen-Noord onder leiding van architectuurfotograaf **Thea van den Heuvel** en architect **Frank Willems**. De tocht voerde langs verschillende locaties in dit stadsdeel in ontwikkeling, waar betrokken partijen tekst en uitleg gaven over de verschillende ontwikkelingen. Onderweg werden stops gemaakt voor koffie, lunch en een afsluitende borrel. De bijeenkomst **Melden bij de Uitvoerder** kon in oktober zonder beperkingen doorgaan. De deelnemers bezochten een project van KlokBouw in de wijk Tolhuis in Dukenburg. Het thema van de bijeenkomst – Dukenburg in Beweging – werd toegelicht door **Pieter de Kort** (KlokGroep Wonen), stedenbouwkundige **Ilja van Soest** en planoloog **Gijs Troost** van gemeente Nijmegen.

Over ACN

Architectuurcentrum Nijmegen (ACN) betreft een zo breed mogelijk publiek bij de ontwikkeling van Nijmegen. Door actuele thema's op het gebied van stedelijke ontwikkeling en architectuur op de agenda te zetten, verbinden we (inter)nationale trends en gebeurtenissen aan de Nijmeegse context. Activiteiten organiseren we zelfstandig en in coproductie met partners. Dit doen we in een aantal heldere programmaformats: ACN presenteert, ACN college, ACN café, ACN verkent, de Dag van de Architectuur, Hoog // Diep en de Bouwkamer Nijmegen.

Platformfunctie

ACN is het onafhankelijke Nijmeegse platform voor bijeenkomsten, excursies, college en debat, waar experts de actualiteit en tendensen in de architectuur, bouw en creatieve sector presenteren, waar we het gesprek aangaan met inwoners van de stad en waar we reflecteren op de koers van de stedelijke ontwikkelingen. Het liefst op locatie, zodat praktijkvoorbeelden tot leven komen. Door (inter)nationaal befaamde sprekers en gerenommeerde specialisten uit te nodigen hun expertise te delen en die kennis te verbinden aan regionale opgaven, pogen we een regionale voorbeeldfunctie te vervullen. We zoeken daarnaast expliciet naar samenwerkingspartners in de regio Arnhem-Nijmegen. In 2022 zijn onze beoogde partners: Arthouse LUX, Gemeente Nijmegen, literair productiehuis Wintertuin, woningcorporaties Talis en Woonwaarts, dansgezelschap NEON, De Schoenfabriek en de landelijke architectuurplatforms voor de Dag van de Architectuur.

Doelgroepen en formats

Per activiteit kiest ACN hoe specifieke doelgroepen het best te bereiken: van de geïnteresseerde leek tot het vakpubliek. We stemmen programmaformat, doelstelling en doelgroep op elkaar af en stimuleren ontmoeting en interactie tussen verschillende doelgroepen. Dat doen we bijvoorbeeld door deelnemers met verschillende achtergronden samen aan één workshoptafel te zetten of door hen op locatie een bijzondere ervaring te laten delen, maar bovenal door steeds de juiste programmapartner en publiek te matchen met onze doelstelling. Ons programma kent de volgende herkenbare formats:

- **ACN presenteert:** Programma's over stedelijke actualiteit en brede ontwikkelingen, ingestoken vanuit ons jaarthema
- **ACN college:** Met aansprekende colleges brengen we architectuur en architecten bij een breed publiek onder de aandacht en verbinden we actuele voorbeelden aan de Nijmeegse praktijk
- **ACN café:** Vrijdagmiddagborrel op locatie en presentaties van nieuwe projecten in de wijk (in 2021 niet door gegaan vanwege de coronamaatregelen)
- **ACN verkent:** Excursies, rondleidingen en fietstochten onder leiding van lokale experts of gastrondleiders met een (niet-) ruimtelijke achtergrond en verrassende invalshoek
- **Hoog // Diep:** Stadsredactie over ruimtelijke ontwikkelingen in en om de stad gemaakt door experts met een groot hart voor – en een scherpe blik op – onze leefomgeving.

Bestuur en organisatie

Het bestuur van de Stichting Architectuurcentrum Nijmegen houdt actief toezicht op de organisatie, adviseert het projectbureau en is verantwoordelijk voor het beleid van ACN. Bestuursleden werken onbezoldigd en het bestuur hanteert een rooster van aftreden.

Het bestuur wordt gevormd door:

Martin-Paul Neys (1969) – voorzitter, portefeuille governance en inclusiviteit en architect bij Level of Detail

Coralie van der Burg (1973) – penningmeester, portefeuille Bouwkamer en Project- en Procesmanager bij Stout Groep

Koen Fleuren (1976) – secretaris en hoofd Huisvestings- en Vastgoedmanagement bij Radboud Universiteit

Rens Rikken (1976) – portefeuille stakeholders en adjunct-directeur bij Van Wijnen Projectontwikkeling

Wander Hendriks (1988) – portefeuille vernieuwing en stedenbouwkundige bij CLAFIS ingenieurs en gemeente Nijmegen

Nanet Hendriks (1993) – portefeuille communicatie en planontwikkelaar bij Giesbers Ontwikkelen en Bouwen in Wijchen.

Het projectbureau bestaat uit:

Pepijn Sluiter – directeur ACN, architect

Dave Willems – programmamaker, programmamaker Radboud Reflects

Syl Scheffel – communicatie, communicatiemedewerker online bij bibliotheek Gelderland Zuid

Erik de Gans – administratie, zelfstandig ondernemer op gebied van toerisme, recreatie en cultuurhistorie

In 2021 bedroeg het aantal vaste krachten 1.2 FTE (freelance met jaarlijkse overeenkomst). Voor de uitvoering van ons programma wordt ACN ondersteund door tien vrijwilligers.

ACN denktank

Het Architectuurcentrum Nijmegen (ACN) is het centrum voor ideevorming en uitwisseling over architectuur,

stedenbouwkunde en de ruimtelijke ontwikkeling van Nijmegen. In samenwerking met relevante partijen worden producties opgezet, debat-avonden en activiteiten georganiseerd. ACN zet daarbij haar kennis en netwerk in om dilemma's in de stad te duiden, op de agenda te zetten en oplossingen aan te dragen.

Kennis en deskundigheid vormen de basis voor inhoudelijke verdieping. Daarom betreft ACN professionals met verschillende achtergronden actief bij het bedenken en samenstellen van de programmering.

Lid van de denktank zijn:

Thea van den Heuvel – architectuurfotograaf en Bouwkamerambassadeur

Peter Camp – organisatiesocioloog en schrijver van o.a. De gekookte kikker, De Broedfactor en Wonen in de 21ste eeuw

Koen Geraedts – architect, context specialist en eigenaar Atelier Herbestemming

Mieke Dings – architectuur- en stadshistorica bij Bureau Dinges

Nanet Hendriks – planontwikkelaar bij Giesbers Ontwikkelen en Bouwen.

Wander Hendriks – stedenbouwkundige bij de Gemeente Nijmegen.

Totstandkoming jaarprogramma

Het jaarprogramma komt tot stand na meerdere overleg-rondes, waarin de leden op basis van eigen expertise en consultatie van zijn of haar achterban thema's inbrengen. Deze input wordt door het projectbureau zorgvuldig gewogen en resulteert in een unaniem gedragen jaarthema.

Het concept jaarprogramma bespreken we in een aanvullende sessie met externe experts binnen en buiten ons netwerk. In 2021 waren dat: Tim Zwanikken, strategisch adviseur fysieke leefomgeving, Noël Vergunst, wethouder wonen en grondbeleid, Harm Tilman, schrijver, docent en moderator, Kiki Kolman, programmama-

ker, moderator en freelance journalist, Leon van Meijel, architectuurhistoricus, Vincent Reukers, projectontwikkelaar VanWonen, Joeske Baris, senior adviseur strategie en externe relaties gemeente Nijmegen en voormalig directeur platform Stad, Esther Lamers, directeur van woningbouwcorporatie Woonwaarts en bestuurslid Aedes.

De ACN denktank komt 6x per jaar bij elkaar in sessies van 1,5 uur. Dit gebeurt in de periode maart tot juli, met een afsluitende sessie in september.

Jaarprogramma 2022

In 2022 onderzoekt ACN hoe een solidaire, gezonde en rechtvaardige stad te bewerkstelligen. Dat doet het door lokale netwerken, stadsambassadeurs en bewonersinitiatieven met elkaar in gesprek te brengen over een meer inclusieve samenleving. Het centrum biedt een podium aan geslaagde voorbeelden en ontwerpvoorstellen die groepen en individuen dichterbij elkaar brengen. ACN trekt de stad in om de kloof tussen de kansrijken en kansarmen bespreekbaar te maken. Daarbij slaat het een brug tussen het sociale domein en cultuur. Thema's uit het sociale domein vormen het vertrekpunt om activiteiten in 'de ruimte' te organiseren. Met het jaarprogramma wil ACN:

- Nijmegen als open en toegankelijke woonstad op de agenda zetten;
- Stedenbouwkundig ontwerp van uitnodigende ontmoetingsplaatsen stimuleren;
- Bewoners inspireren tot meer eigen initiatief bij de inrichting van de stad;
- Ontwerpers, beleidsmakers, politici en inwoners ervaringen laten uitwisselen.

Communicatie

Hoe delen we de resultaten uit ons programma met een breed en nieuw publiek? Nieuwsbrief en website blijven de basis voor onze online-communicatie en voor de colleges en het hoofdprogramma sturen we kaarten naar ons netwerk. We hebben een trouwe schare fans en volgers en die bereiken we goed.

Om buiten onze eigen bubbel ook mensen uit stad en land aan te spreken, hebben we meerdere strategieën. We gebruiken onze socials voor een breed en themagericht bereik van de professionele doelgroep (LinkedIn), een breed publiek (Facebook) en een groeiende nieuwe gemeenschap van vormgevers, illustratoren, fotografen en algemene volgers (Instagram). Aanvullend flyereren we voor de colleges en onze special op goed bezochte (publieke) locaties en bij de bouwkunde- en architectuuropleidingen aan de HAN en ArtEz.

Reflectie

Net als in 2020 hebben we in 2021 vanwege Covid en de daarbij horende maatregelen ons programma via andere formats en kanalen aangeboden. YouTube en Vimeo waren weer onontbeerlijk om mensen via hun laptop of telefoon te bereiken met livestreams en terugblikken. We hebben verschillende producties gemaakt met verschillende partners, die via hun of ons account content deelden met hun eigen achterban.

Daarnaast zijn we doorggegaan met het maken van podcasts en audiotours en blijven daar enthousiast over. Luisteraars kunnen programma's terugluisteren en in hun eigen tijd, tempo en zelfgekozen gezelschap de stad (her)ontdekken. Het heeft ervoor gezorgd dat we doelgroepen hebben aangesproken die we niet zouden bereiken via onze gebruikelijke kanalen of een activiteit op locatie. In het bijzonder was de samenwerking met Go Short een groot succes. We hebben daarmee een groot nieuw publiek bereikt en de online filmwandeling wordt nog steeds veel gelopen.

Livestreams zorgden er tijdens de pandemie voor dat we in contact bleven met onze achterban en brachten onze videoregistraties naar een hoger niveau. In 2022 moet blijken of een livestream in combinatie met een

live publiek, het zogenaamde hybride programma, van voldoende toegevoegde waarde is om de extra kosten ervan te rechtvaardigen. De achterban van programma-partners blijft een belangrijke (strategische) rol spelen in het verbreden van ons publieksbereik. Dit jaar spreken we via de kanalen van Radboud Reflects, De Nieuwe Oost I Wintertuin, Arthouse LUX, GoShort en het JOKAN netwerk andere doelgroepen aan. Het was en is daarbij de uitdaging om nieuw publiek aan te spreken en te binden en het vertrouwde publiek mee te blijven nemen. De mogelijkheid van nieuwe mediakanalen hebben we daar om zoveel mogelijk aanvullend ingezet.

Website staat centraal

De website is het centrale punt voor al onze communicatie en is in een tijd waarin meer online dan offline plaatsvindt steeds belangrijker geworden. Bezoekers weten de informatie die ze zoeken sneller te vinden en herkenbare beeldmerken per programmaonderdeel zorgen voor visuele ankerpunten. We blijven verder bouwen aan onze website om het navigeren op onze pagina's steeds verder te verbeteren. Een aandachtspunt is om op onze homepage duidelijker naar voren te brengen wie ACN is en wat we doen, met name voor het publiek dat voor het eerst op onze website komt. We herzien onze site regelmatig om inhoud en (mobiel) gebruik nog beter op elkaar af te stemmen.

Nieuwe vormen van communicatie en programma

Via onze website en nieuwsbrief bereiken we onze meest actieve doelgroep, maar willen we relevant blijven dan moeten we nog gericht gaan communiceren via andere en nieuwe kanalen. Dat doen we door per programma-onderdeel te kijken welke doelgroep, format en communicatievorm op elkaar aansluiten. Maar ook door communicatie nog meer als integraal onderdeel te zien van het programmamaken zelf. In 2020 hebben we gewerkt aan een strategie voor het verbreden van het publieksbereik, die we elke keer weer verder aanscherpen. Dit blijft bovenaan onze agenda staan, omdat de coronacrisis ertoe heeft geleid dat de weg naar de zaal niet vanzelfsprekend gevonden wordt. Daarom blijven we naast fysieke programma's inzetten op video's, online sessies, podcasts en lokale experimenten om studenten, starters, jong vakpubliek en nieuwe Nijmegenaren te bereiken.

De laagdrempelige programma's van ACN café vinden in de wijk plaats en bieden potentie om nieuwe doelgroepen aan ons te verbinden. We merken dat oproepen aan

bewoners of het uitzetten van een prijsvraag op social media veel volgers bereiken. Zulke laagdrempelige programma's en acties spreken aan en bieden kansen voor het vinden van nieuw publiek.

Publieksbereik

We zien een organische groei van LinkedIn, Facebook en Instagram met 100-200 volgers per jaar en kijken steeds welke communicatievorm het best aansluit bij de doelgroep en het format. Onze grootste groep volgers is tussen de 35-44 jaar oud en bestaat uit (ongeveer) evenveel vrouwen als mannen. Zo'n 50% van de volgers komt uit Nijmegen.

In 2021 zagen we een relatief grote groei van het aantal volgers op Instagram, maar qua bereik springt vooral LinkedIn er tussenuit: een post op dit platform bereikt in verhouding tot Facebook en Instagram 5x meer publiek (gemiddeld 800 tot 1000 accounts per post). We zien dat we in onze communicatie meer mensen bereiken wanneer we een oproep/prijsvraag koppelen aan een activiteit of een artikel van stadsredactie Hoog // Diep. Ook laagdrempelige programma's van ACN café in de wijk (die helaas in 2021 geen doorgang konden vinden) bieden potentie om nieuwe doelgroepen aan ons te verbinden. Daar liggen kansen voor 2022 om ons niet-professionele netwerk te verbreden.

Stadsredactie Hoog // Diep biedt daarnaast volop kansen om via publicaties, podcasts, fotoreportages of andere media een breed en nieuw publiek te interesseren. De artikelen worden goed gelezen door een uiteenlopende doelgroep en staan op de radar van de lokale media. Bij producties die Nijmegen als voorbeeld nemen om landelijke thema's aan te snijden, kunnen we de inhoud makkelijker delen met regionale en landelijke media: Gelderlander, ArchiNed, De architect en Architectenweb, Trouw of Volkskrant.

Programma en artikelen kunnen nog breder onder de aandacht gebracht worden door sprekers en geïnterviewden actief te betrekken bij de bekendmaking of de terugblik. In 2021 werkte dat bijvoorbeeld goed bij de aankondiging van Meet me on the rooftop! Via LinkedIn (4.589 keer bekeken). Daarnaast vraagt meer online content ook om meer beheer en het blijven genereren van aandacht. Daarom willen we in 2022 het projectbureau versterken met een communicatiemedewerker/programmamaker.

TOELICHTING FINANCIËN ACN

Draagvlak en resultaat

Het Architectuurcentrum Nijmegen (ACN) kent een breed financieel draagvlak. De gemeente Nijmegen steunt ACN met een meerjarige vaste bijdrage, in 2021 en 2022 is binnen de regeling Eenjarige Culturele Subsidies van de gemeente met succes subsidie aangevraagd. Onze vier hoofdsponsors hebben aangegeven ACN ook de komende jaren financieel te blijven steunen en de bijdragen uit sponsorschap, donaties, vrienden en lidmaatschapsgelden voor de Bouwkamer blijven stabiel. Daarnaast kent ACN een vaste inkomstenstroom uit recettes van rondleidingen en het vaste programma. De financiële bijdrage van het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie blijft de belangrijkste pijler voor het jaarprogramma.

Het percentage vaste beheerslasten – huisvesting, kantoorkosten, (financiële) administratie en promotie – bedraagt zo'n 30% van de totale lasten. Ongeveer 70% van de lasten komt ten goede aan het ontwikkelen van de inhoud, voorbereiding, productie en uitvoering van het programma. Zo ook in 2021. ACN heeft het jaar afgesloten met een positief bedrijfsresultaat. Voor de cijfers verwijzen we graag naar het financiële jaarverslag op onze website.

Risicoanalyse

Om voorbereid te zijn op tegenvallende inkomsten of onverwachte uitgaven, bouwt ACN aan een financiële buffer van verantwoorde omvang. Daarnaast hebben we verschillende financiële scenario's doorgerekend, waarbij we de continuïteit van ons publieksprogramma voor één jaar (doorlopend programma) en maximaal twee jaar (gereduceerd programma) kunnen waarborgen.

Eigen inkomsten

Vanwege de beperkingen tijdens de lockdowns en de anderhalvemetersamenleving zijn de recette-inkomsten sterk teruggelopen. Hierdoor daalde het inkomstenaandeel 'projecten/eigen inkomsten' ten opzichte van de overige inkomstenbronnen. In 2022 zijn we licht optimistisch over een herstel van recette-inkomsten, mits ons publiek zijn weg naar de zaal weer weet te vinden.

Eigen inkomsten zijn er wel via bijdragen van onze programmapartners: onder andere via LUX, CASA-Arnhem, Radboud Reflects en de gemeente Nijmegen.

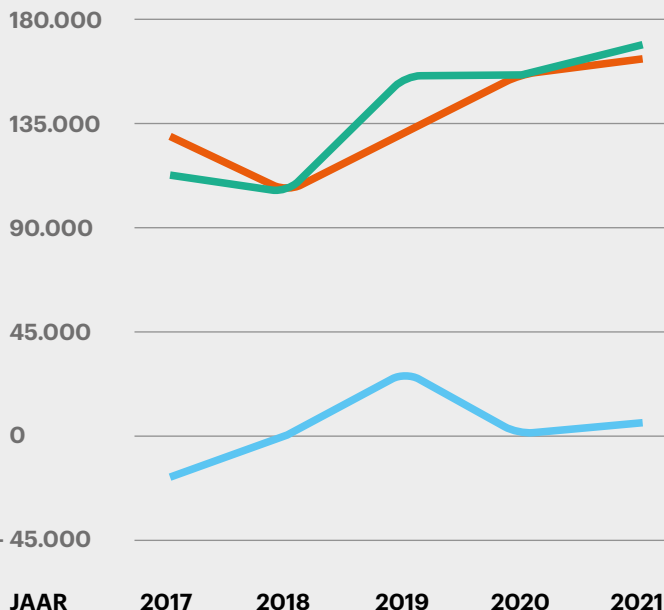
2021

Ons specialprogramma TUSSENRUIMTE is tijdens de beperkingen met veel creativiteit en alternatieve formats bijna geheel volgens plan uitgevoerd. Door een financiële tegenvaller bij onze programmapartners is De kinderen van Donkerdam vervallen en is het programma OverBetuwe omgezet naar een excursie- en podcastserie.

Coronaregels maakten rondleidingen beperkt mogelijk – de dagexcursie werd afgelast – en bemoeilijkten een fysieke bijeenkomst over de toekomst van Winkelsteeg en

Winst en verlies ACN 2017-2021

Bedrag in €

LEGENDA Opbrengsten Resultaat
Kosten

de ACN cafés. Ook het aantal Bouwkamerbijeenkomsten werd teruggeschroefd. Daar stond een grotere productie tijdens de Dag van de Architectuur, meer online artikelen en artistieke bijdragen van stadsredactie Hoog // Diep en een complete liveregistratie van de ACN collegereeks tegenover. We kozen aan het einde van het jaar voor een uitbreiding van het programma Gevonden Ruimte, met een overzicht van kansen in de tussenruimte en een interview-serie met inspirerende stadmakers.

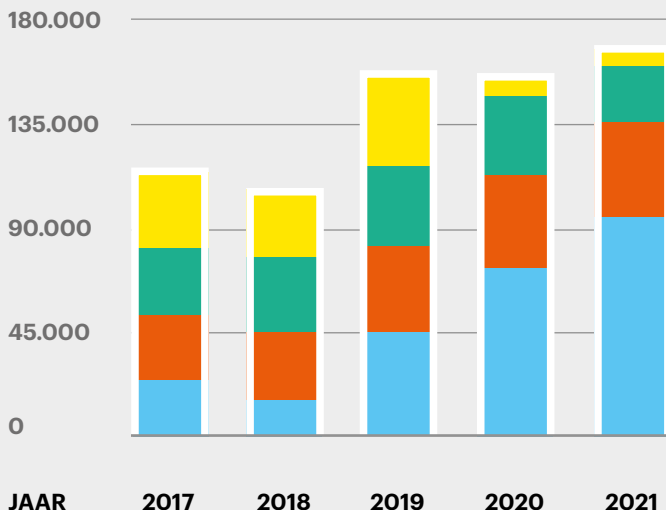
Het programmabudget voor de Bouwkamer 2021 wordt meegenomen naar de programmering in 2022. Daarnaast nemen we een klein budget op voor de transitie van het projectbureau en het verbeteren van onze online communicatie.

Projectbureau

In 2021 bedroeg het aantal vaste krachten (projectteam) 1.2 FTE (freelance met jaarlijkse overeenkomst). In 2022 hebben we de ambitie om het projectbureau te laten groeien. Naast een nieuwe directeur is er een vacature programmamaker en een vacature communicatie voor in totaal maximaal 1.4 FTE.

Opbrengsten ACN 2017-2021

Bedrag in €

LEGENDA

Projecten

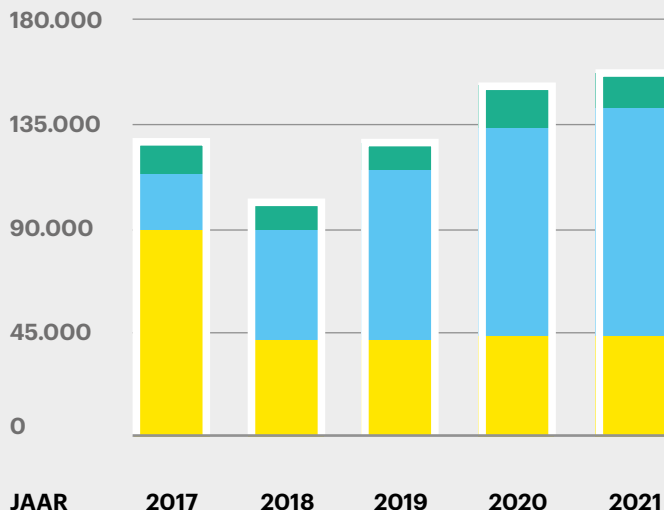
Bouwkamer Nijmegen

Sponsoren

Subsidie

Kosten ACN 2017-2021

Bedrag in €

LEGENDA

Bouwkamer Nijmegen

Programma

Organisatie

Bezoekersaantallen

Januari

ACN verkent 100+
Walk of the Town (audiotour)

Februari

ACN college 400+
Ronald Rietveld van RAAAF (livestream)
Bouwkamer Nijmegen 40
Nijmegen omarmt de Waal
Hoog // Diep 700+
(Missende) missers (artikel)

Maart

ACN & LUX presenteren 300+
De Ideale Woning (livestream)
ACN & JOKAN presenteren 200+
Meet me on the Rooftop! (livestream)
ACN & LUX presenteren 200+
De Staat van de Straat (livestream)
ACN verkent 50+
De Oversteek met Atelier Veldwerk (audiotour)
Hoog // Diep 300+
Een kleine stad erbij (artikel)

April

ACN college 300+
Anne Geenen & David Schmidt van Site Practice (livestream)
Hoog // Diep 200+
Pionieren in de ruimte (artikel)

Mei

ACN verkent 100+
Park Lingezegen (audiotour)
Hoog // Diep 100+
Kiek: verstilde blik (fotocolumn)
Bouwkamer Nijmegen 38
Smart Buildings

Juni

ACN college 150+
Floris de Bruyn van GAFPA (livestream)
Hoog // Diep 110+
Kiek: Oranje boven (fotocolumn)

Juli

Dag van de Architectuur 35 / 100+
Het station als ontmoetingsplek (op locatie & videoverslag)
GoShort & ACN presenteren 80 / 400+
De veerkracht van West (lancering filmwandeling & online)
Hoog // Diep 400+
Eilandhoppen (artikel)

Augustus

Hoog // Diep 110+
Kiek: Begrijp me niet verkeerd (fotocolumn)

September

ACN & De Nieuwe Oost | Wintertuin presenteren 25 / 650+
Bij eb is je eiland groter (op locatie & online)
Hoog // Diep 130+
Kiek: Dat wat komen gaat (fotocolumn)
ACN college 22 / 250+
Job Floris van MONADNOCK (live publiek & livestream)
ACN verkent 20
Stationsgebied rondleiding
Bouwkamer Nijmegen 44
Fietstocht Nijmegen Noord (rondleiding)

Oktober

ACN & Radboud Reflects presenteren 80 / 65
De Rechtvaardige stad (live publiek & eenmalige livestream)
ACN & CASA presenteren 28 / 550+
Expeditie Overbetuwe (rondleidingen & podcasts)
ACN verkent 15
Kaaisjouwens en de Onderstad (rondleiding)
Hoog // Diep 100+
Het NYMA-gebouw, nieuwe arbeid in een oud jasje (artikel)
Bouwkamer Nijmegen 38
Melden bij de Uitvoerder (op locatie)

Publieke presentatie Bij eb is je eiland groter

November**ACN college****16 / 150+**

Anne Dassing (live publiek & livestream)

Hoog // Diep**40+**

Kiek: In het licht van de herfst (fotocolumn)

Hoog // Diep**610+**

De Molenpoort uit zijn dak (artikel)

December**ACN presenteert:****750+ / 450+**

Gevonden Ruimte (website & video's)

Hoog // Diep**80+**

Kiek: De analoge blik van Yorick de Vries (fotocolumn)

Hoog // Diep**550+**

Metropolitaan Over-Betuwe (artikel)

Colofon

Teksten, redactie en eindredactie

Architectuurcentrum Nijmegen

Grafisch ontwerp

Rapha Ela

Druk

Janssen Repro

Beeldverantwoording

ACN, tenzij anders vermeld

Subsidieverstrekkers

Gemeente Nijmegen,
Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

Hoofdsponsors

Poelmann van den Broek, Giesbers Wijchen,
Van Wonen, Hans Janssen Garantiemakelaars

Sponsors

BPD | Croes Bouwtechnisch Ingenieursbureau |
Croonen Architecten | De Variabele | Hendriks Bouw
en Ontwikkeling | Hubbers interieurmakers |
JVZ Raadgevend Ingenieursburo b.v. | KlokGroep BV |
opZoom architecten b.v. | Peutz BV | Rabobank Rijk
van Nijmegen | Steenhandel Gelsing | Trebbe Wonen |
Van de Water Bouw en Onderhoud | Van Wijnen
Projectontwikkeling | Thea van den Heuvel Fotografie |
van Hontem architecten

‘De lessen uit de pandemie leiden niet vanzelfsprekend tot een radicaal andere architectuur, stedenbouw en openbare ruimte. Tussenruimte wordt echter steeds schaarser, dus het belang blijft om de noodzaak tot verandering te agenderen.’

